

Az álomkommandó

Dráma három felvonásban

Szereplők

MANÓ, alias Hoffmann Juliusz

DR. M., alias Frank Aurél

ROBI, alias Tomi

KRISZTINA, alias Erika

DR. ADLER

MUSSELD

ZÉNÓ

I. BELÜGYI BIZTOS

II. BELÜGYI BIZTOS

TTTKÁRNŐ

I. SONDERES

II. SONDERES

III. SONDERES

IV. SONDERES

V. SONDERES

SÚGÓNŐ

RENDŐR

SS-TORONYŐR

Maszkos gárdisták, SS-őrök, katonák, tábori női zenekar, rendőrök, civil belügyi biztosok.

Történt Auschwitzban, és történik bárhol, ahol megtörténhet.

Első felvonás

Színház a színházban. A színpadkép mindvégig Auschwitz, az ismert és ijesztő elemeivel: halálfejes figyelmeztetőablával ellátott, magasfeszültségű szögdesdrót kerítés, a vaskapu a bírbedt felirattal: Arbeit macht frei!* Krematórium; hatalmas, négyszögletű kéménye piros téglából építve. Őrtornyok. A krematórium bejáratánál virágágyás, a kéményen futórózsza. Oldalt a háttérben barakk-tábor részlete és minden egyéb, ami Auschwitzra jellemző lehet: kivégzőhely, akasztófa. Ez utóbbira valamelyik tréfás színész feliratot akasztott föl: SZÓLÁSSZABADSÁG.

A díszlettervező szabadon építheti föl magának az iszonyat országát – ha meg nem hamisítja a tényeket. Kötelező ugyanis: Auschwitznak – Auschwitzra kell emlékeztetnie.

A játék színterei: 1. A boncterem, márványkő lappal borított boncaszta. Íróasztal, székek, mosdókagylók, könyvszekrény. A boncteremben láthatók azok a hatalmas ládák, melyekben a Berlinbe küldendő csontvázakat tárolták ezzel a felirattal: Berlin-Dahlen – Kriegsmaterial – Dringend. – Sürgős hadi fontosságú anyag. A falon Hitler képe. Fényképezéshez szükséges felszerelés reflektorokkal, vetítőlámpával. 2. Dr. M. dolgozó- és alkalmi pihenőszobája. Ágy, íróasztal, telefon, fotel, a falon ikerlányok fölnagyított akcifotói. 3. A boncterem és dr. M. szobája előtt: lépcsősor, betonozott tér, mely kétoldalt kinyílik; a lázadó sonderesek* harcainak, lőtás-futásainak színtere. Tujafenyő is lehetnek, mert voltak. Az ablakokon kovácsoltvas rács, színes moszkítóháló.

Robi kivételével a sonderesek nem hordanak csíkos rabruhát. Közismert, hogy az elégetett deportáltak ruházatából öltözködtek, ételükből, italukból fogyasztottak, SS-juttatás révén.

A függöny fölmenetele előtt távoli, majd közeli mozdonykiáltás hangja hallik, azután a pályaudvarra befutó vonat kerekeinek csattogása. Marhavagonok ajtainak csikorgása, véredek ugatása, férfiak, nők, gyerekek egymást kereső kiáltása: „Krisztina! Robi! Manó!” Katonák parancsszavai: „Alles heraus! Alles dort lassen! Zwillinge, die Zwillinge vorwärts!”*

A terem elsötétül. Egy szál hegedű hangján a sonderesdal nyitómotívumai. És akár egy metronóm: az űrbelyen fel- és alásétáló SS-őr csizmájának kopogása.

SUTTOGÁS

Halottégető halálraítéltek: sonderkommandósok*, hallottátok? Szolgálatunk leteltével álmaink álma: Theresienstadt vár minket! Ne keseregjete, ne csüggedjete! Mintalágerbe kerülünk! Birkenau-Auschwitzből mintalágerbe kerülünk.

A hegedűszólamot második hegedű is fölkapja, majd férfihang éneklé:

a sonderes, a sonderes
holtak pásztora sonderes
a kérészélű sonderes

Zenekari kíséret.

poklok tanúja sonderes
égeti gyermekét, anyját
a kérészélű sonderes.

SUTTOGÁS

Holtak pásztora, ne csüggedj. A szolgálat letelik, fehér függönyös ablakaival Theresienstadt vár bennünket! Poklok tanúja, ne csüggedj!

Zenekari kíséréttel teljes férfikórus.

elmondaná mindenkinek
szörnyű titkát a sonderes
de csak hamuja szólhat majd
isten előtt a semmiben.

FÉRFIHANG

Kósza hírből támadt remény. Ökörnyálszállongás őszi tarlók felett, ne kapj utána, sonderes! Birkenauból szabadultan elmondaná mindenkinek szörnyű titkát a sonderes.

FÉRFIKÓRUS

Zenekíséréttel.

de csak hamuja szólhat majd
isten előtt a semmiben
ha fél esztendő teltével
sonderes éget sonderest

halottat az élő halott
a sonderes a sonderest.

SUTTOGÁS

Álmaink rabvárosa, Theresienstadt! Isten veled! A megbocsátó nagyvilágnak bármikor bemutatható mintarabság: isten veled...

Nászinduló hangjaira fölmeleg a képzeletbeli színház függönye is. Menyasszonyi öltözékében Krisztina lépdel boldogan Mussfeld főlovász karján. Sonderesek bémész csapata kíséri. Dr. M. hosszan és megrendülten néz utánuk, majd felbajt még egy pobár konyakot, és ellenkező irányban gyorsan távozik. Mussfeld Krisztinát kivezeti a színről. Néhány pillanat múlva fegyverbe szólító kiáltás minden irányból. „Aufstand! Aufstand!”* A sonderesdalra hurrákiáltás zuhog. Az auschwitzi haláltábor tizenkettedik sonderkommandójának felkelése kezdődik. A reménytelenség reménye. Géppisztolyok, kéziágyúk, robbanószelecek hangja; vérebe ugatása, sebesültek jajgatása. SS-üvöltések, parancsszavak: „Kehrt euch!”* Megszólal a tábor szírenája. Felkelő sonderesek SS-őrökre tüzelve rohannak a szögessdrót kerítés felé, soknyelvű kiáltással: „A Visztulához! Bajtársak, a Visztulához!” A két őrtoronyból az SS-őrök tüzelnek. A sebesültek nem maradnak a színen, hanem elvonszolgolják magukat a színpalack mögé.

Manó jön, vele szemben dr. Adler.

DR. ADLER

A Visztulánál találkozunk. Igyekezzék, kolléga úr!

MANÓ

Nem mehetek. A gyermekeim... Nem látom sehol a fiamat, a lányomat.

DR. ADLER

A fiát ne keresse, kolléga úr! És ne adjon róla több álomjelentést.

MANÓ

Miért ne adjak?

DR. ADLER

A holtak nem álmodnak.

MANÓ

Mit beszél ön? Mit beszél, doktor úr?

DR. ADLER

Kriegsmaterial. Akarja látni? A csontvázát akarja látni?

MANÓ

Úristen! *Az ájulás határán.* A csontvázát... Az én Robi fiam csontvázát... Ezt tették, míg odavoltam. Humánusan, hogy ne kelljen látnom... *Ordítva.* Doktor úr! Ez nem lehet igaz! *Lerogy a lépcsőre.*

DR. ADLER

Jöjjön, Manó úr, az isten szerelmére! *S mert Manó közben a boncterembeli láda felé kúszik, majd abba belekapaszkodik.* Nem igaz! Nem igaz! Nem igaz!

MANÓ

Van még a világon iszonyat, ami nem lehet igaz?

DR. ADLER

Jöjjön, Manó úr! Meneküljünk!

MANÓ

Miért, uram? És kiért?

DR. ADLER

A személyes szabadságáért! Jöjjön már!

MANÓ

Szabadság? Az enyéim nélkül? Kinek kell az, uram?

DR. ADLER

Pillanatokon belül itt rekedünk! Jöjjön!

MANÓ

A ládát átölelve. A fiam koporsója mellől? De miért tette? Miért tette ezt a Hauptsturmführer*?

DR. ADLER

Ostoba kérdés! Menjünk!

MANÓ

Szépen megegyeztünk... És mit hoznál a közös vállalatba?

DR. ADLER

A saját cipőjét gumicsizmára cserélve. Itt fülelnék le mindjárt...

MANÓ

Álmod, uram... A gyermekek álmait... Az egyidejűségek csodás jeleit... Vegyesvállalat üvegkalitkával... Elcsípni... Az ébrenlét partján elcsípni a menekülő álmot... Robi fiam! Gondolhattam volna... Dr. M. a szemembe kacagott, és azt mondta: nem eszik mesét a markomból... *Sír.* Ennyit ért az egyezségünk...

DR. ADLER

Megragadja. Hülye ámokfutó... Gyerünk!

MANÓ

Nem! A fiamat kell tőle számon kérnem!

DR. ADLER

Miközben már kijelöl cipeli. Örült ember! Örült!

MANÓ

Már kintről. Számon kérem a fiamat! Számon kérem!

A sanderesek csapatai elzúdulnak a szögessdrót kerítés felé. Dr. M. szobájában cseng a telefon. Mussfeld jön dr. M. oldalán. Kialtazza magányos sanderes rohan a többi után. Mussfeld utánalő.

MUSSELD

Kutyák! Rühös kutyák! Majd én megmutatom nektek a zsidók istenét!

DR. M.

Mélységes csalódással a sanderesek „hálátlan viselkedése” miatt. Nézd meg, mi lett az orvosaimmal. Adlerrel mindenekelőtt. És a boncsegéddel!

MUSSELD

Igenis, százados úr! *Robantában.* Lázadó kutyák! Bolsevista férgek!

DR. M.

Belép a szobájába, fölveszi a telefonkagylót. Igen, doktor Hauptsturmführer! Szervusz, Thomas! Semmi bajom, nem voltam itt. Igen, a teljes sonderkommandó föllázadt. Nyolcszázhatvan ember. Igen, ez már szervezkedés volt. Nem tudom. A halál tudata járt és szervezkedett köztük. *Névet.* Jól mondod, Thomas. Politikai biztosuk a halál. Még egyszer köszönöm, hogy azt a lányt megvizsgáltad. Persze. Szaporodásra tör minden, ami él. Azért vagyunk a világon, hogy megfékezzük a selejt népek szaporodását. Legyen végre minőségi világ. Szervusz, Thomas. *Leteszi a kagylót.*

Manó jön, kezében pisztoly.

DR. M.

Egy pillanatra megbököken, majd a legnagyobb nyugalommal kérdi. Mi van, Manócska?

MANÓ

Hände hoch!*

DR. M.

No nézd a felkelésben megkésett boncsholgát! Eltanulja papagájként a parancsszavainkat. Hogy mondtad, Häftling?*

MANÓ

Két kézre fogja a pisztolyt. Hände hoch!

DR. M.

Hände hoch! Újabb álomboltockát nyitottál, Manó? És jutányos áron rám sóznád az álmodat, hogy erős vagy, hős, sonderes lázadó?

MANÓ

Még egyszer mondom, százados úr: föl a kezekkel!

DR. M.

Kurta nevetéssel. Sokért nem adnád, ugye, hogy ezt a látványt magaddal vidd Jahvének* a túlvilágra? Boldogan mesélnéd neki.

MANÓ

A fiamnak mesélném, százados úr. Akit ön megsemmisített.

DR. M.

Nagyon érdekes degenerált csontjai voltak. Adler rég kifőzte már, de te még mindig hordtad ide nekem az álmaid. Ez volt az egyezségünk, Manó? Élő álmokra szólt, nem hullalátomásokra, kis hazudozó zsidócskám.

MANÓ

Hände hoch!

Első trombitaszó.

DR. M.

Hallgasd csak! Elkéstél. Hőstettről szeretnél mégis odafönt mesélni Adonájnak?

MANÓ

A fiamnak, százados úr. Tudom, gyöngye vigasz, és nagyon csekély elégtétel. Hände hoch!

Második trombitaszó.

MANÓ

Krisztina lányomat kérem iderendelni.

DR. M.

Fölemelt kezekkel? Micsoda stratégia. *Nevet.*

Harmadik trombitaszó.

DR. M.

Az utolsó trombitaszó, te víziós emberke. Nézzél csak körül. Minden űr, minden gépfegyver a helyén. Minden a régi helyére került. Egyedül te kerülsz új, szokatlan állapotba.

Vezényszavak, SS-őrök sorakozásának hangjai. Manó aggódalmasan hallgatózik körbe. Befellegzett.

DR. M.

És minden folytatódik. Es geht immer weiter, weiter, weiter.

Manó a pisztolyt leereszti. Dr. M. int, hogy tegye az asztalra elébe. Engedelmeskedik.

DR. M.

Úgy, szépen! És most Hände hoch! Cserebere!

Manó fölemeli a kezét. Reszket.

DR. M.

A pisztolyt kézbe véve. Látod, így is megy ez. Csak zsidó kell hozzá. A pisztolyt nézegetve. A partizánok lopták be nektek, ugyebár? Nem játékpisztoly?

MANÓ

Ön erről most meggyőződhet, százados úr.

DR. M.

Letéritenél engem a tudományos kutatás útjáról, Häftling?

MANÓ

Nem tetszik engem agyonlőni?

DR. M.

Te sem akartál engem.

MANÓ

A szabadulás reményében. Észre tetszett venni, hogy én csak...?

DR. M.

Nem *csak!* Hanem annál többre merészkedtél! Lázálomba estél. Gyávaságból lázálomba! Meg akartál engem alázni, Häftling. A német birodalmat szeretted volna magad előtt látni – fölemelt kezekkel. Mondd, nem vagy te poéta?

MANÓ

Ön nemegyszer álomboltosnak nevezett engem. Talán joggal. Én valóban elhittem magammal, hogy ön a tudományos kutatás embere. Akinek haszna lehet az én ikergyermekeim álmaiból. Robert fiam, Krisztina lányom hasznos dolgokat álmódott önnek... és mégis...

DR. M.

Legalább most ne hazudj! *Álomföjljegyzések irattartóit mutatva. Amit itt összefirkáltatok: csupa hazugság! Időnyerés végett, Häftling!*

MANÓ

Az ön szolgálatára...

DR. M.

Valld be, hogy a telepátias álmok nagy részét magad öltöd ki.

MANÓ

Esküszöm, százados úr... Csak egy-két alkalommal. Amikor Krisztina lányom álmatlanságban szenvedett, és nagyon megijedt, hogy íme, itt a reggel, tovament meddón az éjszaka, perceken belül jön az álombegyűjtő, és itt állok üres lélekkel, egyetlen szál szép látomással sem tudom fogadni. Csak ekkor segítettem őt ki. Egy apának ezt mindig meg kell tenni.

DR. M.

És egyik segélyálmód az volt, hogy megalázol engem. Hände hoch! Lőhettél is volna, de morális elégtételre, gyönyörre vágyol, mi? A durva és primitív cselekvést megveted.

MANÓ

Én az elején hálás voltam önnek, hogy a sonderkommandóban velem maradhattak a gyerekek...

Mussfeld jön, bokacsattogás.

DR. M.

Adler doktor?

MUSSFELD

Őreink agyonlőtték, százados úr!

DR. M.

Veszteségének döbbenetével. Hogy merték? Tudtom nélkül legjobb boncolóorvosomat! Hogy volt merszük? Ostoba fajankók! *Dühében fel-alá járkál.*

MUSSFELD

Kézigránát volt nála.

DR. M.

No és? A boncsolga kezében pisztoly volt. Nem merte használni. Gyáva népség ez, Mussfeld! A tettekkel hadilábon állnak. Tudhattátok volna!

MUSSFELD

Egyik SS-őrünket az égő kemencébe dobták elevenen. Adler is segített.

DR. M.

Segített! Mímelte nyilván a cselekvést! *Manóhoz.* Ő is kuncaftod volt, Häftling? Nálad vásárolt álmot? Lázálmot a hősiességről? *Mussfeldhez.* Tudjátok, mit vesztettem azzal a tudós zsidóval? Ikrek százait boncoltattam velem, és ezután kellett volna mindent összegeznünk! Ott álltunk már a kanadai ötös ikrek titkának kapujában! Hülyék! *Az egyébként hűvös, némelykor szinte már letargikusan szentelen dr. M. már-már örvöngve folytatja.* Csontokkal igazoltuk, hogy igenis vannak degenerált népek. Vannak! És semmi keresnivalójuk Európa térségében. Minekünk kell minden üres teret betöltenünk. De kevesen vagyunk, értitek? Minden, ami nemes: keveset szaporít, ezért van több egér, mint oroszlan! Adlerrel ott tartottunk, hogy benépesítjük oroszlanokkal a földet... és ők agyonlövik a legjobb embereimet. Agyalágyultak! Elmeháborodottak! *Hirtelen elballgatva megáll Manó előtt, és hangját visszafojtva folytatja.* Kevesen vagyunk, de többen leszünk, ha ti egyáltalán nem lesztek. És mind a többi degenerált fajta. Mussfeld! Ennek az álomszatócának a thymusmirigyét akarom látni. Felrúgta bátran a külsőségeket, köszönés helyett pisztollyal állított be hozzám. A belsősegeit akarom látni. A szívét – mikroszkóp alatt! Vidd innen! Zur Sektion! *Ordítva.* Zur Sektion! *Kétségbeesetten.* Elment a legjobb boncolóorvosom. Menjen a boncsolga is. A veszett fejsze nyele.

MANÓ

A lányomat... Krisztinát láthassam legalább... Csak egy búcsúpillanatra.

DR. M.

Híszel a feltámadásban?

MANÓ

Nem tudom... Talán...

DR. M.

Higgyél! Ott vár téged a feltámadás, ahol az egész választott néped. A semmiben.

MANÓ

Közel hajolva a századoshoz. Hauptsturmführer úr... doktor M. – doktor Mors.

DR. M.

A golyó előtt oldódik a nyelved.

MANÓ

Sírgödör... Amit telehordtam a gyermekeim álmával. Romolhatatlansággal a romlást.

DR. M.

Kurta nevetéssel. Ó, romolhatatlan vigécálmok!

MANÓ

És ne... ne... ne mondja rám senki, hogy tévedtem. A halál torkában, túl minden jón és rosszon, a választás lehetőségétől megfosztottan... két gyermek életének bilincisével a csuklómon mi más tettelem volna?

DR. M.

Mit játszhattál volna, mint hamis lojalitást?

MANÓ

Az ítékezés jogát ily esetben maga az Isten is elveszti. De ha jól megnézi majd ön mikroszkóp alatt a szívemet... a háftlángszívet... parányi betűkkel ott olvasható majd az egyetlen vigasz...

DR. M.

Nocsak!

MANÓ

...hogyan a halálnak is van halála, doktor Mors!

DR. M.

Próféta lettél, Manócska! *Mussfeldhez.* Vidd ezt a Habakukot innen!

Mussfeld megragadja Manót. Az dr. M. lábához veti magát.

MANÓ

Az isten nevére kérem, százados úr!

DR. M.

Próféta volt! És már megint féreg!

MANÓ

Egy pillanatra láthassam a lányomat. Egy búcsúpillantásra.

DR. M.

Mit perceg még a szű doktor Morsnak?

Mint aki most fogja fel a mélységes sértést; felrúgja Manót.

DR. M.

Mit pofázik a prófétakukac? Mit kíván még a sírgödörtől?

MANÓ

Bocsánat a kínban kimondott szavakért... A lányomat... Krisztinát szeretném látni, mielőtt...

SÚGÓ

Mielőtt Mussfeld tarkón lőne...

Manó a fejét rázza. Ezt a szöveget nem mondja.

DR. M.

Krisztina lányod elhagyta már a tábort.

MANÓ

Elhagyta! *Még térdén állva.* El tetszett őt engedni... Theresienstadtba! Ez volt mindannyiunk álma, százados úr! Theresienstadt! Áldja meg önt az Isten! *Hosszan nézik egymást. Manó reménnyel, dr. M. cinikus mosollyal.* Áldja meg ÖNT a fennvaló...

Lassú függöny. Színpad sarkából Zénó segédrendező jön elő.

ZÉNÓ

Köszönöm, uraim! Függönyt vissza. Isteni voltál, Juliusz! Igazgató úr! Az a rúgás fenomenális! *Juliuszra mutatva.* Nem tudom, mit szól hozzá a rendező úr.

JULIUSZ

Lelkesítő egy rúgás volt. Az állkapcsom érzi.

AURÉL

Bocsáss meg, Juliusz. Te írtad elő. *Kigombolkozik, rágyújt.*

ZÉNÓ

Juliuszhoz. De miért rövidítesz a szövegen? *Krisztinát szeretném látni, mielőtt Mussfeld tarkón lőne.* A tarkón lövést nem mondod.

JULIUSZ

Ezt nem is kell mondani.

SÚGÓNÓ

Kimászik a sűgőlyukból. Művész úr! Akkor ez a mondat elmarad? Kihúzzam?

JULIUSZ

Húzza ki!

SÚGÓNÓ

Tarkón lövés kimarad. Tarkón lövés kihúzva. *El.*

ZÉNÓ

De miért? Nem értem.

JULIUSZ

Mert a szó is öl, nemcsak a golyó. Manó pedig élni szeretne még. Egy szögolyóval nem előzheti meg Mussfeld lövését. Érted már, Zénó?

AURÉL

Enybe kötekedéssel. Még nem érted Juliusz szómágiáját? Teremtő ura, haragos Jehovája, megváltó Istene: a szó. Ez a vallása is. Ti csak úgy gondoljátok, hogy izraelita...

JULIUSZ

Különben nem írnék drámát. Felcsapnék belügyi biztosnak.

Nevetés.

MUSSFELD

Mehetünk kávézni?

JULIUSZ

Negyedóra múlva folytatjuk a próbát, uraim. Abtreten!*

ZÉNÓ

A segédrendező is mehet? Danke.

JULIUSZ

Egyedül az igazgató úrral szeretnék beszélni még. Ha nem sietsz, Aurél...

Zénó, Mussfeld, az SS-őrök kimennek.

AURÉL

Milyen voltam, Juliusz?

JULIUSZ

Épp erről szeretnék veled beszélni.

AURÉL

Akkor még mindig nem tetszem neked.

JULIUSZ

Egészeben jó volt. De valami zavart engem. A halálnak is van halála, doktor Mors, mondom neked, és keresem a tekintetedet. Pisztollyal a kezében Manó gyáva ember. De szavakkal ágyúzni képes. A szemed közé szeretném lőni a halál bizonyosságát, de nem figyelsz eléggé rám. Így a gondolat nem talál célba.

AURÉL

Elkalandoztam. Kínos ügy jutott eszembe.

JULIUSZ

Egyetlen kínos ügy az egész életünk. A szerepedre figyelj.

AURÉL

Valamit el kell mondanom neked.

JULIUSZ

Mondd! De kérlek, amikor végre megfejttem a neved értelmét, és doktor Morsnak nevezlek, tapadjon rám az ijedelmed. Homlokon akarlak lőni. Homlokon, mint egy lábatörött lovat.

AURÉL

Mivel, te gyáva Häftling?

JULIUSZ

A halál tudatával.

AURÉL

Doktor Mors ezzel talán nem rendelkezik?

JULIUSZ

Empátiahiányban szenved.

AURÉL

Nem bírja beleképzelni magát a mások helyzetébe?

JULIUSZ

Még a sajátjába sem. A saját halálába sem.

AURÉL

Kivetkőzött a bőréből.

JULIUSZ

Mint minden tirannus. Mondd már azt a kínos ügyet!

AURÉL

A fiadról van szó.

JULIUSZ

Gondoltam.

AURÉL

Tegnap fölkeresett valaki a Belügyi Biztosságtól.

JULIUSZ

És Tomi felől érdeklődött.

AURÉL

Igen.

JULIUSZ

Reménykedéssel. És megmondtad neki, hogy a gyermek az örület szakadékáig jutott? Megpróbáltad elmondani neki, mit jelent egy tizenöt éves gyermeket kamaszos szervezkedésért hadbíróságilag ötévi börtönre ítélni? És várni, lesni a nagykorúságát, hogy lecsapjanak rá? Megmondtad, hogy néhány nap múlva tizennyolc éves lesz, és az iskola padjából egyenest a börtönbe viszik?

AURÉL

Istenem! Épp azoknak magyarázzam ezt, akik a gyermekpört konstruálták? És három évvel az ítélet után? Post festa?

JULIUSZ

Bocsáss meg. Csak nézelődöm folyton emberi szolidaritás után. Vissza-visszatérő madaras álmom, hogy a fészekből kiesett verébfióka körül csapatostul sírnak-rínak az öreg verebek.

AURÉL

Elmúlik, öreg verébatya.

JULIUSZ

Az álom?

AURÉL

A börtön.

JULIUSZ

Londonban láttam egy embert, égő, lángoló kalappal a fején a sétáló tömegben. Senki egy pillantást nem vetett rá. Mert nem illik kíváncsiskodni. Itt jön-megy az én Tomi fiam, égő kalap helyett ötesztendei börtönbüntetéssel a fején, és senki részéről egy árva tiltakozás. Mert nem illik tiltakozni.

AURÉL

Nem úgy van az.

JULIUSZ

Mert vélekedni kockázatos. Láttál te ősz hajú gyermeket? Tudod, hogy a fiam ebbe beleőszült?

AURÉL

Meg kell védenünk őt az újabb számárságoztól. Erről akartam neked szólni.

JULIUSZ

Nem értem.

AURÉL

Tomi fiad megesküdött a műszakiak előtt, hogy kegyelmi kérvényével fölverekszi magát a dísztribünre az Elnök elé.

JULIUSZ

Hol? Mikor?

AURÉL

Itt és ma. Az Elnök születésnapján. Madaras álmok helyett erre kellene vigyázni.

JULIUSZ

Félig magamagának. Excellenciádnak tudnia kellene, hogy tavasz tavaszra jön, s én futórózsaként benövök lassan a börtön ablakán.

AURÉL

A másik verebes poéta. De szép! Nagyon szép.

JULIUSZ

Ezt írta legutóbb az Elnöknek. De ilyen szavaktól csak nekem csurog a könnyem.

AURÉL

Hogy önmagát bátorítsa a vallomás előtt. Könnyezés helyett cselekedni kell.

JULIUSZ

Mit cselekedtél?

AURÉL

Megbökken, majd némi habozás után. Megkértem az őrnagyot, hogy esztelen szándékában akadályozzák meg a gyereket. Én mondom el neked, hogy ne másoktól tudd meg.

JULIUSZ

Följelentetted a fiamat!

AURÉL

A figyelmeztetés, épp a gyerek érdekében, nem följelentés.

JULIUSZ

Miért nem nekem szóltál? Miért a belügyi biztosnak?

AURÉL

Mert a mindent megbocsátás bűn a fiaddal szemben. És te nem akadályoztad volna meg ebben a...

JULIUSZ

Miben? Miben?

AURÉL

A botránykeltésben. És épp most, ilyen puskaporos hangulatban, a tavaszi sikertelen merénylet után. Mikor az Elnök feje fölött elszálló madár is gyanús! Nem érted?

JULIUSZ

Nem.

AURÉL

Országos híre ment volna, Juliusz, hogy valaki már megint megzavarta a nemzeti ünnepet. Hoffmann Tamás? Tomika? Nyavalyát! Az állami színház egyik alkalmazottja. És azt kérdezték volna: ki ott az igazgató? És mit keres az együttesben egy börtöntöltelék? Hát nem tartom eleget a hátam? Ezt is vállaltam volna?

A sűgónőből a sűgónő mászik elé, s igyekszik elosonni. Juliusz elhűlten nézi, s mutat rá némán.

AURÉL

Álljon csak meg! Maga mit keres itt? Mit csinált ott mostanáig?

SÚGÓNŐ

Riadtan. Bocsánat, igazgató úr... Bocsánatot kérek...

AURÉL

Mit csinált ott, asszonyom?

SÚGÓNŐ

Bocsánatot kérek... A sűgópéldányban...

AURÉL

Mi van a sűgópéldányban?

SÚGÓNŐ

Zűrzavar... És amiatt...

AURÉL

Mi miatt? És miféle zűrzavar?

SÚGÓNŐ

Az utólagos szövegek... Hoffmann úr kiegészítései...

AURÉL

Mi van velük? Nyögje már ki!

SÚGÓNŐ

Hiányzik róluk a cenzúra pecsétje... És emiatt... bocsánatot kérek... Nem akartam hallgatózni...

AURÉL

No menjen.

Sűgónő el.

JULIUSZ

Utánakiált. Asszonyom, maga is besűgő?

A sűgónő gyanúsán erős felháborodása, távozás közben. Aurél, Juliusz hosszan nézik egymást.

AURÉL

Azt akarod mondani tehát, hogy én besűgő vagyok.

JULIUSZ

Benéz a sűgőlyukba, majd összeszedve minden bátorságát. Talán.

AURÉL

Barátomnak véltelek. De hát kötözni való őrült vagy.

JULIUSZ

Így van ez, látod. Káprázatos világ! Én is így gondoltam, hogy a barátommal megyek egy úton. Hát a besűgómmal mentem, káprázatos világ, nem?

Az igazgató letörtén nézi Hoffmannat.

AURÉL

Így értelmezted az őszinteségemet. Pedig valakinek tennie is kell valamit a fiad érdekében.

JULIUSZ

Gyönyörű tett volt. Hősi cselekedet. Hazafias.

AURÉL

Kitörve. Cselekedtéül volna magad. Bármit, amivel a kölykődet mentheted.

JULIUSZ

Ügyvédek hadára ment el minden pénzem. Mi mást tehettem volna? Gyűjtsam föl magam?

AURÉL

Volt, aki megtette!

JULIUSZ

Köszönöm a baráti sugallatot. Álmomban...

AURÉL

Álmomban!

JULIUSZ

...már meg is tettem volna. Mert a szél befűjt hozzám az ablakon, és azt mondta: jöjj!

AURÉL

Mert a szelek nem meditálnak! Fújnak!

JULIUSZ

Az ajtó ravaszul fölpattant előttem, és azt mondta: menj!

AURÉL

Mert az ajtó nem filozofál.

JULIUSZ

Én azonban ott hevertem az apai szeretet láncaira verve.

AURÉL

Tudom! Nietzsche! Ilyen a hőšöd is a színdarabodban! Csetlik, botlik, morális elégtételre vágyik, és elhajtja a pisztolyát.

JULIUSZ

Mert nem vagyok dilettáns! A hőšömmel nem tehetek azt, amit akarok. Nemcsak én látom őt: ő is lát engem, és azt kérdi: Hoffmann úr, amit ön akkor nem mert megcselekedni, miért bízná most rám, hogy megtegyem? És hallgatnom kell rá, mert nem vagyok dilettáns!

AURÉL

Akkor hagyd abba az auschwitzi trilógiákat! Felejtsd már el, hogy zsidó vagy!

JULIUSZ

Felejténém, de nem hagyják. Nem hagyjátok!

AURÉL

Besúgó vagyok tehát, és antiszemita! Hát vedd tudomásul, Juliusz, itt ma este nem lesz előadás. Ezt a szerepet én nem játszom el!

JULIUSZ

Aurél, én ezt nem terád... elsősorban nem terád értettem. Csak mivel magad is ott vagy képviselőként a hatalmasok között...

AURÉL

Ezt a szerepet nem játszom el! *Gyorsan kimegy.*

JULIUSZ

Aurél! Ez a dráma nem magánügyem... Ez igen fontos lenne...

Csend. A villany kialszik. Koromsötétség.

JULIUSZ

Világosító! Mi történt? Mit csináltok ott?

Csend. Deszkanyikorgás, majd léptek zaja. Juliusz zseblámpával világít körbe-körbe. A fénysugár a titokzatos látogatók lépteinek nyomát követi, de senkit sem látni.

JULIUSZ

Riadtan. Ki az? Ki járkal itt? Hé, világosító! Adjátok vissza a fényt!

A léptek kopogása. Suttogás, aminek értelmét nem lehet kivenni.

JULIUSZ

Hé! Kik vagytok, és mit kerestek itt?

E pillanatban kicsapódik a nézőtér szárnyas ajtaja. A város zaja, harsány éljenzés, hurrázás, kórusok hangja: Felicita! Katonazenekar, díszlövészek. A nemzeti gárdisták éneklő csapata vonul fel a színpadra. Akármifajta bizarr egyenruha lehetséges. A gárdisták maszkot viselnek. A fanatizmus vigyora. A céltalan őrjöngés változatai. Pogrom előtti hangulat. Egy mutatóujj hiányzik csupán, mely rámutasson bárkire: íme, a bűnös! A lelki, tudati fegyverkezési hajsza felhalmozott energiája. A gárdisták skandált vagy énekelt szövege:

Miénk az ősi föld, s a dicsőséges múlt!
Hordák rémuralma mindörökre elmúlt!
Miénk az ősi föld, és miénk a jövő!
Pusztuljon az útból minden jövő-menő!
Idegen érdek és idegen szó,
vessen mind, aki nem közénk való!
Ellenünk van, aki nincs velünk!
Akad majd számára kötelünk!

A gárdisták felcsörtetnek a színpadra. Derengő fény. Juliusz a boncteremből leselkedik rájuk.

I. MASZKOS

Hol vagytok, művész urak? Nem ünnepeltek velünk?

II. MASZKOS

Arbeit macht frei! Nem ünnepelnek, csak dolgoznak.

III. MASZKOS

Majd megtanítjuk őket kesztyűbe dudálni!

A fenti szövegre énekelve táncolnak. Egyikük észreveszi Juliuszt.

IV. MASZKOS

Né, hol van! Gyerünk táncolni, te komédiás!

Néhányan megragadják Juliuszt, a színpad közepére lökdösjük. Körültáncolják.

V. MASZKOS

Táncolj, komédiás! Táncolj!

Egyikük kést ránt.

VI. MASZKOS

Aki nem táncol velünk, az ellenünk táncol! Mozgás!

Juliusz végül a kör közepén a táncosok mozdulatait utánozva csetlik-botlik.

VII. MASZKOS

Így, látod! Csak így vagy közénk való!

Közben az egyik maszkos a díszletet veszi számba, s Hitler képét meglátva, felordít.

I. MASZKOS

Nézzétek, egy idegen pasas képe a falon! Adler asztaláról tintásüveget kap föl, és vágja a képhez. A mi szeretett Elnökünk képe bűdös nekik! Idegeneket aranyoztatnak rámába!

II. MASZKOS

Gyerünk a reformátusok internátusába!

III. MASZKOS

Menjünk a katolikusokhoz is!

Énekelve elvonulnak, Juliusz az üvegcserépeket kezdi összeheszegetni. Zénó jön.

ZÉNÓ

Mit sepersz, Juliusz?

JULIUSZ

A jövőendő cserepeit.

ZÉNÓ

Mi történt?

JULIUSZ

Félig eszelősen. Miénk az ősi föld s a dicsőséges múlt! Hordák rémuralma mindörökre elmúlt!

ZÉNÓ

Mi van veled?

JULIUSZ

Ellenünk van, aki nincs velünk! Akad majd számára kötelünk...

ZÉNÓ

Annyira ne vedd a szívedre.

JULIUSZ

A kötelet?

ZÉNÓ

Aurél dühét. Elmúlik. Kezdhetjük a próbát?

JULIUSZ

Ha doktor M., alias Frank Aurél igazgató úr hajlandó...

ZÉNÓ

Elmenőben. Bolond vagy. *Kiáltja.* Készülődés, uraim és hölgyeim, a második felvonásra! A tizenkettedik sonderkommandó második felvonása következik.

*

A hangtechnikus bekapcsolja a magnóját. Rámpaszaj. Mozdonykürt hangja, vérebek ugatása, gyermeki sírás. SS-őrök parancsai: „Alles heraus! Die Zwillinge vorwärts! Alles dort lassen!” Fúvószenekar. A nézőtéren Tomi szalad keresztül. A színpadra fölugorva pisztolyt nyújt át Juliusznak.

TOMI

Apa! Apa! Tedd el gyorsan!

JULIUSZ

Mi történt, fiam? Tomi! Mit tettél már megint?

TOMI

Üldöznek.

JULIUSZ

Kik üldöznek?

TOMI

Belügyi biztosok, kutyák és rendőrök.

JULIUSZ

Hangtechnikus! Kapcsold már ki azt a rámpazajt!

Csend.

JULIUSZ

Mondd még egyszer, Tomi. Kik üldöznek?

TOMI

Belügyi biztosok, kutyák és rendőrök. Zavard el őket apa, ha jönnek.

JULIUSZ

Én? Hoffmann Juliusz zavarja el a belügyi biztosokat, a kutyákat és rendőröket? Elment az eszed, fiam. És ki engedte meg neked újból, hogy pisztolyt végy magadhoz?

TOMI

A kellékes.

JULIUSZ

Hányszor mondjam neked? Egyszer majd igazi pisztolynak vélik, és meggyűlik a bajod! *A pisztolyt zsebre vágja.* Nagyon kívánsz egy újabb házkutatást?

TOMI

Tartsd szóval őket, ha jönnek. Én addig beöltözöm a próbához. Nem fognak felismerni. *El.*

Zénó segédrendező hangja a hangszóróban: „A tizzenkettedik sonderkommandó második felvonásának próbáját kezdjük.”

II. Belügyi Biztos fegyveres rendőrrel csörtet keresztül a színháztermen.

JULIUSZ

Hagyd abba, Zénó! Még nem kezdjük. Kedves vendégek érkeztek.

Leszedi a felíratot az akasztófáról.

II. BELÜGYI B.

Fellép a színpadra. Ne mozduljon, igazolja magát!

JULIUSZ

Én? Először talán ön. Önök.

II. BELÜGYI B.

Miközben int a rendőrnek, hogy körbekutasson. Ne marhaskodjunk, uram! Ide beszaladt az utcáról valaki.

JULIUSZ

Én nem szaladtam, biztos úr!

II. BELÜGYI B.

Igazolja magát!

JULIUSZ

Már megint házkutatás? Színházkutatás?

II. BELÜGYI B.

Uram, nem babra megy a játék. Igazolja magát.

JULIUSZ

Nincs nevem. Häftling vagyok. És boncszolga.

II. BELÜGYI B.

A papírját, uram! Ne marhászkodjunk! A személyi igazolványát.

JULIUSZ

Felgyűri karján az ingét. Tessék.

II. BELÜGYI B.

Mi akar ez lenni?

JULIUSZ

Az igazolványom. Lágerszám.

A biztos elképedve néz Juliuszra, majd közelebb hajolva, a tetovált számot nézi meredten. I. Belügyi Biztos jön, fegyveres rendőr kíséretében.

I. BELÜGYI B.

Megkerült a bandita? Megkerült?

II. BELÜGYI B.

Órnagy úrnak alázatosan jelentem: azt mondja, nincs neve, közben mégis van, mert elszólta magát: Häftlingernek hívják, foglalkozása boncoló... s a karját mutogatja.

I. BELÜGYI B.

Ökör! Mondtam, hogy fiatal tacsó volt! Miért zavarod Hoffmann művész urat? Nem a mi fajtánk, de mindig lojális volt, és leleplezi nekünk a fasizmust. Színházba nem jársz, te barom? *Kéznyújtás.* Ne haragudjon, művész úr! Az ismeretségünk egyoldalú, mivel csak én kísérhetem önt figyelemmel... a színpadon... Hehe!

JULIUSZ

Fordítva nem lehetséges.

I. BELÜGYI B.

Mi közönséges halandók vagyunk. Azt a fiatalembert keressük, akinek a kezében pisztoly volt, és ide bemenekült. *A rendőrbőz.* A kijárathoz!

Rendőr elállja a kijáratot.

I. BELÜGYI B.

II. Belügyihez. Örmester! Az öltözőket!

II. BELÜGYI B.

Igenis, őrnagy úr! *El.*

JULIUSZ

De mit történt, kérem?

I. BELÜGYI B.

Majd ha megkerül a tettes.

JULIUSZ

Milyen tettes? Mit követett el a tettes?

I. BELÜGYI B.

Szúrósan. Nem mondta el önnek, amikor ide bemenekült?

JULIUSZ

Nem. *Észbe kapva.* De nem is mondhatta. Nem voltam jelen.

I. BELÜGYI B.

Hol volt ön tíz perccel ezelőtt?

JULIUSZ

Itt voltam... már nem is tudom pontosan, hol voltam. De tudom már. Odabent voltam a krematóriumban!
Következőleg nyilvánvalóan időhúzás végett mesél.

I. BELÜGYI B.

Micsodában?

JULIUSZ

Tetszik tudni, őrnagy úr... itt a krematóriumban ritka csoda történt. Tessék elképzelni: háromezer ember volt a gázkamrában...

I. BELÜGYI B.

Kissé ironikus érdeklődéssel. Csak nem?

JULIUSZ

Egyetlen személy, egy tizenéves kislány nem fulladt meg. Életben maradt.

I. BELÜGYI B.

Életben.

JULIUSZ

A hullahordó sonderkommandósok ott találták a terem bejáratánál a fal mellett hörögve, erőtlenül csapkodva. Fölkapták, kihozták. Adler doktor után szaladtak...

I. BELÜGYI B.

Aha.

JULIUSZ

Adler doktor három Lopelin injekciót fecskendezett gyorsan a kislány karjába, mire magához tért, a két szeme két könnytöcsa... Megszólalt. Mama, nem látom már a fényeket.

I. BELÜGYI B.

Ó!

JULIUSZ

A kulcsontja tájékán bőrkrétával meghúзва ott volt a jel is, hogy a szájában arany van. Aranyfog vagy aranytömés...

I. BELÜGYI B.

Ajaj!

JULIUSZ

Mussfeld, a krematóriumi főlövész golyót akart repíteni a kislány tarkójába...

I. BELÜGYI B.

Igen. És hol van, aki ide bemenekült?

JULIUSZ

Megijedt a szerencsétlen, hogy majd őt vonják felelősségre.

I. BELÜGYI B.

A színpadra kéretem a teljes együtttest!

A színészek jönnek rendre. Csevegnek, némelyik szendvicset majszolja.

JULIUSZ

Jönnek már!

I. BELÜGYI B.

Kérje meg a színész urakat, hogy álljanak sorba.

JULIUSZ

Kérlek, barátaim! Úgy, ahogy az őrnagy úr mondja...

EGY HANG

Ünnepi seggbe rúgás léssen?

I. BELÜGYI B.

Ki az, aki ilyeneket kérdez?

MÁSİK HANG

Ne tessék firtatni. Színésznek és bolondnak nincs törvénye.

I. BELÜGYI B.

Majd lesz! Míg az országban merénylők mászkálnak, és az Elnök életére törnek, mindenre drákói törvényünk lesz!

HARMADIK HANG

Az álmokra is!

I. BELÜGYI B.

Talán azokra is. Mert gyanús eszmék között ellenséges álmok is teremnek. Tudják önök, hogy lefüleltünk egy kémet, aki álmában fecsegett?

MÁSİK HANG

És lesznek álombesúgók is?

I. BELÜGYI B.

Tisztességes hazafinak az álmaitól sem kell rettegnie.

HARMADIK HANG

Dicső, szép dolgot álmodni...

JULIUSZ

Hagyjátok abba, fiúk!

I. BELÜGYI B.

Mondják csak. Legalább megismerkedünk az önök színházának politikai atmoszférájával. És ez állami színház. Mi lehet akkor másutt, ahol semmi felügyelet...?

HARMADIK HANG

A gondolkodás Szodomája, Gomorrája!

EGY HANG

Bárcájuk van a nézetbeli kicsapongásra!

JULIUSZ

Könyörgöm, fiúk!

I. BELÜGYI B.

Majd sor kerül az ilyen bárcákra is. Milyen fegyvereket használnak itt önök?

JULIUSZ

Hatlövetű játékpisztolyokat. Mikulás típus.

I. BELÜGYI B.

Igazi nincs köztük?

EGY HANG

Az igaziak önöknél vannak.

I. BELÜGYI B.

Kedélyeskedve. Mert ugyebár, kés, pisztoly, olló...

MÁSIK HANG

Nem gyerek kezébe való. S a nép még gyermekkorát éli.

HARMADIK HANG

Addig boldog az ember.

EGY HANG

Míg mindennap a seggére vernek.

I. BELÜGYI B.

Szemrehányólag néz Juliuszra. Hagyjuk, uraim, a népet és a seggreverősdit. Nehogy megértsem véletlenül a célzásait. Hoffmann úr, látni szeretném a pisztolyokat.

MÁSIK HANG

És nem fogunk úgy járni, mint Ihajcsuhajdiában szoktak?

I. BELÜGYI B.

Juliuszhoz. Ez micsoda már megint?

JULIUSZ

Tetszik tudni... Ihajcsuhajdia a kollégák tréfálkozásaiban egy mesebeli ország, ahol... az illetékesek kedvenc foglalkozása a házkutatás. Ha pedig gyanús dolgokat találnak: ottfelejtenek egy pisztolyt. *Ölébe gyűjti a pisztolyokat.*

I. BELÜGYI B.

Megjátszott tudatlansággal. Miért felejtenek ott?

JULIUSZ

Hogy a következő házkutatásnál megtalálják.

HARMADIK HANG

És ihaj, csuhaj, börtönben a tulaj!

I. BELÜGYI B.

A tulaj tartson malacot a háznál, ne pisztolyt.

JULIUSZ

A halom pisztolyt a boncaszitalra borítja. Tessék!

I. BELÜGYI B.

Hányat csináltattak? *Számol.*

JULIUSZ

Tizenhármát.

I. BELÜGYI B.

Szerencsétlen szám. De csak tizenkettő van itt.

JULIUSZ

Ijedten. Bocsánat. Nálam van a tizenharmadik.

I. BELÜGYI B.

A pisztolyt vizsgálva. A boncszolga is lövöldöz?

JULIUSZ

Csak szeretne. De végül nem süti el a pisztolyát. Ennél többre vágyik. Erkölcsi elégtételre.

I. BELÜGYI B.

Derék ember.

EGY HANG

Éppen az önök kedvére való!

I. BELÜGYI B.

Dühösen. Elég legyen, uraim, a szemtelenkedésből! Az Elnök életének biztonsága nem gyerekjáték! Mi felelünk ezért, nem önök! És ha civil módra nem boldogulok itt, felléphetek katonaként is. Ártatlan embert megvádolni nem akarok, de jogom és kötelességem minden pofát közelről megnézni. Hoffmann úr, szólítsa elem az embereit. Akivel végeztem, elhagyja a színpadot. Arbeit macht frei, ahogy önök írják itten.

JULIUSZ

Nem mi írtuk. Nekünk írták.

I. BELÜGYI B.

Nem csodálom! Örökös pofázással nem lehet rendet tartani. Kérem az embereit! Más dolgom is van a mai napon!

JULIUSZ

Sorba, fiúk! Hol a női zenekar?

TÖBB HANG

Ruhapróbán. A szabóműhelyben.

A színészek gyorsan felsorakoznak.

EGY HANG

Antreten zum Appell!*

MÁSİK HANG

Stillstand! Mützen ab!*

Mire a biztos ámulatából felocsúdik, a színészek hétig jutnak a számolásban.

A SZÍNÉSZEK

Szabályos katonai fejmozdulattal. Ein, zwei, drei, vier, fünf, sechs, sieben...

I. BELÜGYI B.

Hagyjuk a játékot, uraim!

MÁSİK HANG

Acht, neun, zehn...

I. BELÜGYI B.

Alig titkolt dühvel. Ruhe, verfluchte Hunde!* Döbrent csend. Játszani én is tudok, ha kell. De nem játszani jöttem ide. Aki pedig tovább szemtelenkedik, viselni fogja a következményeit. Rendező úr, tegye lehetővé, hogy teljesítsem a kötelességemet.

JULIUSZ

Kolléga urak! Szépen kérlek benneteket! ViselkedjeteK fegyelmezetten. Oberscharführer Mussfeld!

Mussfeld kilép, a biztos alaposan szemügyre veszi. Juliusz tudván, hogy a parókát és álszakállt viselő Tomi is gyorsan sorra kerül, magyarázataival az időt szeretné húzni, már-már csodára várva.

I. BELÜGYI B.

Az úr tehát egy Oberscharführer*...

JULIUSZ

A krematórium fölvész. Ha nincs annyi Häftling, vagyis deportált, hogy a gázkamrát működésbe hozzák, Mussfeld lövi tarkón a kiválasztottakat.

I. BELÜGYI B.

Ocsmány egy szerep. Köszönöm, elmehet.

Mussfeld távozik.

JULIUSZ

Doktor Adler.

Adler kilép.

I. BELÜGYI B.

A mi kitűnő színészünk.

JULIUSZ

Hauptsturmführer doktor M. boncolóorvosa. Főleg ikreket boncol, hogy dr. M., akit az igazgató úr alakít, de most nincs jelen, megfejtse a kanadai ötös ikrek születésének titkát. Hogy minden német anya legalább öt fiút szüljön a Vezérnek...

I. BELÜGYI B.

Remélem, nem szónokolnak itt önök a gyermekáldás ellen.

JULIUSZ

Isten ments!

I. BELÜGYI B.

Köszönöm, elmehet.

Adler távozik.

JULIUSZ

Első Sonderes!

Első Sonderes kilép.

I. BELÜGYI B.

Miközben profilból is megfigyeli. Olvastam a sonderkommandókról.

JULIUSZ

Ó, kérem, egy hullahordó Sonderes.

I. BELÜGYI B.

A hullahordó Sonderesnek a hangját szeretném hallani.

I. SONDERES

Az enyémet, őrnagy úr?

I. BELÜGYI B.

Igen, az önét, művész úr!

I. SONDERES

Énekeljek?

I. BELÜGYI B.

Ne énekeljen. Mondjon valamit.

I. SONDERES

Torzít talán a lehallgatójuk? Hát kérem... A gázkamrában mi szedjük széjjel a gúla alakú hullahegyet. Legalul vannak a gyermekek, öregek, felül a legszívósabbak... A csuklójukra vontatószíjakat kapcsolunk...

I. BELÜGYI B.

Köszönöm. Hogy hívják önt?

I. SONDERES

Ricardo néven ismer a város. Szegény, de becsületes szülők gyermeke...

I. BELÜGYI B.

A következőt kérem!

Első Sonderes távozik.

JULIUSZ

Második Sonderes! Vontatókommandó!

Második Sonderes előáll.

II. SONDERES

Itt jobbról tizenöt kemencében ég a tűz... a hullákat hármásával rakjuk egy tolószerkezetre...

I. BELÜGYI B.

Tudjuk, tudjuk! A következőt kérem!

Második Sonderes távozik.

JULIUSZ

Harmadik Sonderes!

Harmadik Sonderes előáll.

III. SONDERES

Mi az áldozatok haját nyírjuk, mert az emberi haj a legérzékenyebben reagál a nyirkos és a száraz levegőre, minek folytán időzített bombákhoz...

I. BELÜGYI B.

Ne tanítson engem a bombagyártásra. Elmehet!

Harmadik Sonderes távozik.

JULIUSZ

Krisztina!

Erika előlép.

I. BELÜGYI B.

A mi kedvenc fiatal színésznőnk. De nem Krisztina...

JULIUSZ

Csak szerepe szerint Krisztina. Valójában Erika.

I. BELÜGYI B.

A művésznőt ismerjük, szeretjük, becsüljük. Énekelni is fog a darabban?

ERIKA

Nem, uram. Ebben nem fogok énekelni. Ezúttal csak mesemondó vagyok.

I. BELÜGYI B.

Auschwitzban? Mesemondó?

ERIKA

Álommeséket mondok doktor M.-nek. Vagy talán meseálmokat.

I. BELÜGYI B.

És azt minek? Mi végett?

ERIKA

Tessék elképzelni egy csőre töltött pisztolyt az ember szívének szegezve. Türelmetlen, de kíváncsi pisztolyt. Mielőtt a golyóját a szívbe küldené, tudni szeretné, hogy ez a szív mit álmodott legutoljára. Mert az étellel együtt az is kell neki, amit az élet álmodott. Én tehát mondom az álommesét, a meseálmot, abban a reményben, hogy amíg mondom, a pisztoly megfledkezik eredeti szándékáról. A szerepem tehát: halálandalítás...

I. BELÜGYI B.

Halálandalítás. Érdekes. Köszönöm. Elmehet.

Erika távozik.

A következőt kérem!

JULIUSZ

Negyedik Sonderes! Foghúzó kommandó!

Negyedik Sonderes kilép. Utána már Tomi következik. Parókát és csíkos rabruhát öltött, ám ezzel nembogy elvegyült volna, hanem inkább kéri a társai közül. A Sonderes, Juliusz nyugtalanságát észlelve, maga is segíteni akar neki az időbűzésben. Ezzel még inkább fölkelte a belügyi biztos gyanakvását.

IV. SONDERES

Hoffmann úr darabjában a Negyedik Sonderes vagyok. Az áldozatok szájában található aranyat, platinát, ezüstöt értékesítjük. Feszítővasakkal...

I. BELÜGYI B.

Olvastuk! Olvastuk!

IV. SONDERES

Akinek a szájában arany és platina volt, azt előzetesen már zsírkrétával megjelölték...

I. BELÜGYI B.

Járt-e kint ön a dísztribün előtt?

IV. SONDERES

Nem jártam, uram.

I. BELÜGYI B.

Köszönöm. A következőt kérem! A könyökömön jön már ki ez a rengeteg rémség.

JULIUSZ

Bocsánat, őrnagy úr! Elnézést kérek az ön könyökétől.

I. BELÜGYI B.

Miért kell nekem ezt a rémséggyűjteményt itt most meghallgatni?

JULIUSZ

A Sonderes nem hibás. Én vagyok a hibás, mert személyes élményeimet szabadítottam rá a darabra.

I. BELÜGYI B.

Nekem is rengeteg a személyes élményem, Hoffmann úr, mégsem írok darabot belőlük.

Rövid kacagás a színészek sorában.

EGY HANG

Pedig tanulságos lenne!

I. BELÜGYI B.

Ne kacagjanak, uraim! Az emberiség fele normális, a másik fele művész. Semmi baj! De mire való a múlt rémségeit ilyen töményen a torkunkba gyömöszölni? Nem elég, amit már eddig hallottunk? Majdanekről, Treblinkáról, Auschwitzról, Eichmannról, Mengeléről, Ilse Kochról, az emberbőrből készült lámpaernyőről és isten tudja, még miről! Minek kell ez most nekünk? Amikor az ország jórészét akarják elvenni tőlünk!

JULIUSZ

Csendesen. Hát talán...

I. BELÜGYI B.

Önök sem tudják.

JULIUSZ

Kitörve. Tudjuk! Osztozkodás végett! Hogy osztozkodjunk a szörnyűségeken.

I. BELÜGYI B.

Nem osztozunk! Az én nemzetem is szenvedett. Az nekem épp elegendő.

JULIUSZ

Akkor mást mondok, uram. Ne osztozzunk egymás emlékeiben... Nem kívánom... Nem kívánhatom el öntől, hogy a Negyedik Sonderes... az auschwitzzi foghúzó kommandó mindennapi dolgában elmerüljön... annál is inkább, mivel azok a kitépelt fogak az én apám, anyám kitépelt fogai voltak. Ez önnek nem azt jelenti, amit nekem – ki fogorvos fiaként... apja szavaival szokta mondogatni: anyám szájában kacag a jobb felső hetes. Ez volt az egyetlen aranyfoga, és így mondtuk, ha felszabadultan kacagott anyám: ó, nincs baj, kacag a jobb felső hetes. A testvéreim száját elhamvasztás előtt nem kellett feszítővassal felnyitni. Még munkaképtelen, kiskorú gyermekek voltak, értéktelen, töredezett rizsfogakkal.

Csend. Juliusz a saját meghatódottságától kissé zavartan néz körül, szeme minduntalan megakad Tomin. A belügyi biztos is látható szánalommal tekint rá.

JULIUSZ

Istenem! Miért is beszélek én most erről? Nem kívánok ebben osztozkodást, őrnagy úr. A drámával is csak űrt szeretnénk betölteni. Egy üres helyet a mások szívében, ahol a beleérző készségnek kellene lakoznia. Az emberi hajlamnak, hogy a mások bőrébe is bele tudjuk képzelni magunk. Adott esetben a lenyúzott emberi bőrbe is, amit ön említett, amelyből kesztyű készült egy Ilse Kochnak, hogy gyermeki fejet simogasson vele. Ezt úgy is hívják, hogy: empátia. Einfühlung...

Szívéhez kapva leül. Tomi hozzáászalad, átkarolja.

TOMI

Apa! Mi bajod, apa?

JULIUSZ

Semmi, fiacskám.

TOMI

Vizet hozok! *Kiszaladna, az őrnagy visszafogja.*

I. BELÜGYI B.

Sehová! *Nézi merőn, majd letépi a parókáját.* Úgy tudom, hogy Auschwitzban nem túrték a bozontos haját.

II. Belügyi Biztos jön.

II. BELÜGYI B.

Őrnagy úr, sehol senki gyanúsát nem találtam.

I. BELÜGYI B.

Itt a jómadár!

II. BELÜGYI B.

Zsidónak álcázva. Megkerültél hát, bűdös zsidaja?

EGY HANG

Gázkamrába vele!

I. BELÜGYI B.

Nem ironizálunk ott! Az állampolgárt nem sértegetjük, őrmester!

II. BELÜGYI B.

Bocsánat! Csak az álorcára mondtam.

I. BELÜGYI B.

Az álorcát sem sértegetjük! Megmotozni!

II. Belügyi Biztos Tomit motozza.

II. BELÜGYI B.

Hol a pisztolyod?

TOMI

Már leadtam. Ott van az asztalon.

JULIUSZ

Játékpisztoly volt.

II. BELÜGYI B.

Üres töltényhüvelyekből készült pánsípot talál Tomi zsebében. A töltények! Itt vannak a töltények! Mi ez, fiatalúr? Kitől kaptad?

TOMI

A lőtéren szedtem össze. Ki vannak már löve.

II. BELÜGYI B.

És ki lőtt velük? Ki lőtt velük?

TOMI

Nem tudom. Önök.

II. BELÜGYI B.

Mi célod volt velük? Újratölteni? Mit akartál velük?

TOMI

Bemutatom. *A tölténypánsíppal az álomdalt adja elő. Halk kíséret is elképzelhető.*

I. BELÜGYI B.

Kikapja Tomi kezéből a fura zeneszerszámot. A lényegre térjünk. Hol a pisztolyod?

II. BELÜGYI B.

Pofozza. Hol a pisztolyod? Elő vele! Ne marhászkodjunk.

JULIUSZ

Ne üsse! Tiltakozom! Ne üsse! Mondom, hogy játékpisztoly volt!

I. BELÜGYI B.

Játék. Mint a falra mázolt államellenes jelszavak! Vigyétek!

Tomit az őrmester megbilincseli.

TOMI

Apa! Ne hagyd!

JULIUSZ

Ne bilincseljék meg! Nem rablógyilkos!

II. BELÜGYI B.

Hanem annál is rosszabb!

I. BELÜGYI B.

Vigyétek!

II. BELÜGYI B.

Káplár! Tizedes!

A két fegyveres rendőr elészalad posztjáról. Tomit kijelé tuszkolják.

TOMI

Apa! Ne hagyd!

JULIUSZ

Órnagy úr! Este bemutatónk lesz! A fiam a színdarabnak egyik főszereplője.

I. BELÜGYI B.

Majd valaki beugrik helyette.

JULIUSZ

Nincs dublőrünk.

I. BELÜGYI B.

Legyen!

TOMI

Akit már a nézőtéren cipelnek kijelé. Apa! Édesapám! Nem követtem el semmit! Tiltakozom!

I. BELÜGYI B.

Ne hagyjátok visibálni! Rongyot a szájába!

Bejönnek a női zenekar tagjai is. A színészek a sonderesdalt kezdik énekelni.

JULIUSZ

Órnagy úr! Félreértés történhetett! Végzetes tévedés.

I. BELÜGYI B.

Az éneklő színészekhez. Csend, uraim! Hagyjátok abba a pofátlankodást.

EGY HANG

Nem pofátlankodunk! Próbálunk! Ez művészet, uram!

JULIUSZ

Hagyjátok, fiúk!

I. BELÜGYI B.

Ez nem művészet! Ez hatóságsértegetés. Önök a büntetőparagrafusba szaladnak.

MÁSIK HANG

Eresszék szabadon azt a gyereket!

I. BELÜGYI B.

Őnök nem láttak és nem hallottak semmit. Gondoljon ki-ki saját érdekére, és hallgasson.

JULIUSZ

A színészekhez. Hagyjatok magunkra. Beszédem lenne az őrnagy úrral. Szépen kérek mindannyiőtokat. Négyszemközt szeretnék.

I. BELÜGYI B.

Sajnálom, Hoffmann úr. Mennem kell.

Az utolsó színész is kimegy.

JULIUSZ

Őrnagy úr! Csak egyetlen szóra...

AURÉL

Jön. Mi történik itten? Valami kellemetlenség, őrnagy úr? *Kézfogás.*

I. BELÜGYI B.

Az esemény nem örvedetes, igazgató úr. *A színpalack mögöl hallatszól sonderdallamra.* Hallgattassa már el őket!

AURÉL

A pofátokat ott hátul befogjátok! *Csönd.* Mi történt?

JULIUSZ

Tomi fiamat lezsidózták, majd azután elhurcolták. És rongyot tömtek a szájába.

I. BELÜGYI B.

Nono, Hoffmann úr!

AURÉL

Ha egy franciának azt mondom: francia, s a pigmeusnak, hogy pigmeus, attól még nem sértődik meg.

I. BELÜGYI B.

Miért kell a zsidónak rögtön visibálni? Miért?

JULIUSZ

Talán azért a kis különbségért, ami egy dúsan terített *refektórium* és egy füstölglő *krematórium* között szokott előfordulni. Szezon és fazon...

AURÉL

Csillapodj, Juliusz.

I. BELÜGYI B.

Ennél nagyobb a baj: szerencsére nem végzetes. Hoffmann úr örüljön, hogy a gyerek a mi kezünkbe került. Különben a testőrök a helyszínen le is lóhatték volna.

JULIUSZ

Miért?

AURÉL

Mondtam, hogy bolond az a kölyök!

I. BELÜGYI B.

Nem bolond: merénylöl! Az Elnök ellen akart merényletet elkövetni.

AURÉL

Úristen!

JULIUSZ

Mi a bizonyíték rá?

I. BELÜGYI B.

Pisztoly volt nála.

AURÉL

Mondom, hogy nem normális!

JULIUSZ

Pisztoly. *Felkap egyet az asztalról. És merénylő! Kacag kétségbeesetten. Őrnagy úr! Ha ez pisztoly... Rásiiti. Ijedtében az őrnagy megugrik.* Akkor a fiam is merénylő. Meg én is az vagyok! *Rálő Aurélna.*

AURÉL

Komikus mozdulat után. Te kezdesz becsavarodni.

JULIUSZ

Saját homlokára fogja a pisztolyt. Gyáva Häftling! Te is megérdemled. *Elsüti a fegyvert, majd ijedt-meredt csodálkozással néz körül.*

I. BELÜGYI B.

Szigorúan. Honnan tudja ön? Honnan?

JULIUSZ

Mit?

I. BELÜGYI B.

Hogy a pisztoly, amit a gyereknél láttak... Az is ilyen volt.

AURÉL

Valóban...

JULIUSZ

Rémülten. Mert ilyennel szokott védekezni a nemzeti gárdisták ellen.

I. BELÜGYI B.

Aha.

JULIUSZ

Hände hoch! Így kiabál rájuk tréfából... játékból... gyerekes hősködéssel... hogy ki ne szakítsák a nyelvét...

I. BELÜGYI B.

A nyelvét.

JULIUSZ

Mindig a nyelvét akarják kiszakítani. A másnyelvűsége miatt.

AURÉL

Ne tüntessen velem!

JULIUSZ

Miért kell valakinek az anyanyelvét zászlónak nézni?

I. BELÜGYI B.

És miért kell a gárdistákat provokálni?

AURÉL

Ez az!

JULIUSZ

Idegen érdek és idegen szó, vesszen mind, aki nem közénk való! Ezt éneklük az ember szeme közé, és táncra kényszerítene... mint engem is az imént... és akkor mi provokálunk?

AURÉL

Az imént?

I. BELÜGYI B.

Hogy erről ne essék több szó. A kihallgatásnál majd minden kiderül.

JULIUSZ

A följelentés alaptalansága is.

I. BELÜGYI B.

Nem följelentés! Hanem megelőzés! Minden bűntényt megelőzni, lehetetlenné tenni! Önnön gyengeségeitől a honpolgárt megvédeni. Elkerülni, ha lehet, minden akasztást és főbelövést, Hoffmann úr. Ez a humánus eljárás, nem az ön berzenkedése a mi munkánk ellen...

JULIUSZ

Tomfi megpofozására utalva. Munka...

I. BELÜGYI B.

Istenem.

Titkárnő jön pánikba esetten.

TITKÁRNŐ

Igazgató úr! Igazgató úr! A polgármester úr személyesen... *Levegő után kapkodva.* Jaj! Azt gondoltam, összepipilem magam...

AURÉL

Ne pipilj! Mondja!

TITKÁRNŐ

A polgármester úr az igazgató urat kereste telefonon... mondom, próbán van, de felhívom... kérem, ne hívja, nincs időm, de közölje vele...

AURÉL

Hát közölje már!

TITKÁRNŐ

Ma esti előadásunkat az Elnök személyesen óhajtja megnézni. Személyesen.

A Belügyi Biztos fütytyent meglepetésében, az igazgató földerült meghatódottan, Juliusz közömbös marad.

AURÉL

Köszönöm. Elmehet. El ne mozduljon a telefon mellől!

TITKÁRNŐ

Ó, dehogy mozdulok, dehogyis mozdulok. *El.*

Hosszú, tanácstalan összenézés.

I. BELÜGYI B.

Én a merénylőt lefogattam. A többit önök rendezzék.

AURÉL

A gyereket vissza kell hozni.

I. BELÜGYI B.

Ezért nem vállalhatom a felelősséget.

AURÉL

Annyi időre, míg a szerepét eljátssza...

I. BELÜGYI B.

Szó sem lehet róla. Különben is meghaladja a kompetenciánkat.

AURÉL

Majd én beszélek az illetékesekkel.

I. BELÜGYI B.

Nem elegendő. Mi a gyerekért felelősséget nem vállalhatunk.

JULIUSZ

Auschwitzi deportáltaként innen a színpadról mit követhet el a magas vendég ellen?

I. BELÜGYI B.

Amit egy másik színész egyszer már elkövetett ugyancsak magas vendég ellen az amerikai Ford-színházban. Előadás közben. Erről van önöknek tudomásuk?

JULIUSZ

Lincoln Ábrahámot több mint száz éve gyilkolták meg, őrnagy úr. Az amerikai elnök gyilkosát ne emlegesse ön egy napon a fiammal... kérném tisztelettel.

I. BELÜGYI B.

Minekünk ezt példaként maga a miniszter hozta föl legutóbb, amikor városunk legnagyobb szegényére lefűleltük itt az összeesküvőket. Ilyen szegénynek többé nem tesszük ki magunkat! Játsszanak egyebet!

JULIUSZ

A mosoly országát.

AURÉL

Engedelmeükkel... nem hajt engem szereplési viszketegség, de úgy illenék, hogy ha már ilyen magas vendégünk lesz, én is megmutassam magam. A gyerek mellé pedig őrt fogunk állítani.

JULIUSZ

A színpadra?

AURÉL

Egyet a színpadra, egyet az öltözőbe.

I. BELÜGYI B.

Kirívó lenne.

AURÉL

Nem lesz kirívó. Az önök emberét beöltöztetjük SS-egyenruhába. Egyik óra lesz a krematóriumnak. Hoffmann úr, van ennek akadálya?

JULIUSZ

Semmilyen abszurditásnak sehol semmi akadálya.

I. BELÜGYI B.

Én a merénylőt...

JULIUSZ

Nem merénylő!

I. BELÜGYI B.

...letartóztattam. Folytatólag döntsenek odafönt.

AURÉL

Az Elnök ma esti megtisztelő jelenléte és az, hogy mi méltóképpen köszöntsük őt az előadásunkkal: a legnagyobb szükség, és ez törvényt bont, őrnagy úr! Igaz, Hoffmann?

JULIUSZ

Semmilyen abszurditásnak sehol semmi akadály. Játszani fogunk, uraim. Fegyveres védnökség alatt is, megbilincselten is – játszani fogunk.

Függöny

Második felvonás

A sonderesdal, Juliusz magába roskadtan ül a boncterem lépcsőjén. Mellette SS-őr, akiben a II. Belügyi Biztost ismerjük föl. Nézik egymást. A sonderesdal elnémul.

II. BELÜGYI B.

Rendező úr! *Szűnet.* Amikor az ön sonderesei fölláznak, nem fognak velem is balhézni?

JULIUSZ

Miért balhéznának?

II. BELÜGYI B.

Összetévesztenek az SS-őrökkel, és netán letepernek.

JULIUSZ

Töpreng. Igaza van önnek. Az a hely nem a legalkalmasabb az ácsingózásra. Szíveskedjék egy kicsit errébb jönni. Valamivel odébb. Úgy.

II. BELÜGYI B.

A segédrendező úr azt mondta, hogy vadul nyargalnak itten, és lövöldöznek is, hátulról vetik magukat az örökre. Nem szeretném, ha valamelyik fránya színész kupán váгна.

JULIUSZ

A krematórium futórózsáiból egyet letépvé. Belügyi biztos úr, azt hiszem, nem rossz az ötletem. Ezt a rózsát az ön sapkájába tűzzük figyelmeztető jelnek. *S miközben tűzi.* Minden sonderes tudja majd, hogy önt nem szabad bántani.

II. BELÜGYI B.

A terem rajtam fog röhögni. Ki látott virágos SS-ört? S épp szolgálat közben.

JULIUSZ

Én láttam, uram. A hóhérnak is vannak emberi pillanatai. Mondjuk, hogy születésnapja van. S ezt a szeretőjétől kapta. Különben: auschwitzi rózsa. Fekete valósággal, mint a megalvadt vér. Emberi hamu táplálta. Nem látott ön ilyet Auschwitzban?

II. BELÜGYI B.

Nem jártam ott. Nem is kívánczom.

JULIUSZ

Tűnődve. Pedig nem ártana. Önnek sem ártana.

II. BELÜGYI B.

Miért, ugyan bizony?

JULIUSZ

No nem *úgy*. Csak amúgy – turistaként, táskarádióval.

II. BELÜGYI B.

Őrnagy urunk azt mondja, olyasmit olvasott, hogy az egész zsidóirtás... gázosítás: koholmány. Hiszen ha két zsidót seggbe rúgtak, már megírták az újságok. Hát akkor hatmilliót elégetni... Erről miért hallgattak volna az újságok?

JULIUSZ

Mert ha tudni óhajtja, mi történik egy országban, nézze meg, miről hallgatnak az újságok.

II. BELÜGYI B.

Az őrnagy úr azt is mondja, hogy amikor Londonban legnagyobb volt a jajveszékelés, maguk a zsidók, a németországiak... cáfolták meg sajtóközleményben az angol plutokrata koholmányokat. Nem igaz, hogy üldöznek bennünket! Boldogok vagyunk a birodalomban! Így mondták, vagyis mondja az őrnagy úr.

JULIUSZ

Senkit el ne ítélj a kínban kimondott szavakért. Ha önnek az akasztófa alatt azt mondják: a hóhér dicséretének ellenében az akasztás elmarad, nem hajlandó ön a hóhért felmagasztalni?

II. BELÜGYI B.

Dupla pofátlanság, uram. Az ajánlat is, az elfogadása is.

JULIUSZ

Boldog ember ön, hogy egyikben sincs része. Kívánom, hogy ne is legyen.

II. BELÜGYI B.

Köszönöm.

Fegyveres rendőr vezeti elő Tomit.

RENDŐR

Ki veszi át a fiatalembert?

II. BELÜGYI B.

Én.

A rendőr elképedve nézi a biztost.

II. BELÜGYI B.

Majd később csodálkozhatasz. Abtreden!

RENDŐR

Igenis. *El.*

II. BELÜGYI B.

Ide hallgass, kölyök!

TOMI

Becsületes nevem is van, Hoffmann Tamás.

JULIUSZ

Csúttólalag. Fiam...

II. BELÜGYI B.

Merénylőket nem tisztelünk meg becsületes névvel.

TOMI

Nem vagyok merénylő.

II. BELÜGYI B.

Az majd kiderül a vallatásnál. Mit akartál az Elnök színe előtt?

TOMI

Kegyelmi kérvényt akartam átadni neki.

II. BELÜGYI B.

Akárki mondhatja.

JULIUSZ

Térj magadhoz, gyermek! Miért minősítik önök, még mielőtt a való helyzetet ismernék? Egy merénylőért az igazgató úr nem vállal felelősséget.

II. BELÜGYI B.

A kölyöknek ez a szerencséje.

TOMI

Nem vagyok kölyök! Akivel a himnuszt százszor énekeltek el büntetésből, az már nem lehet kölyök!

II. BELÜGYI B.

Az állami szentségeket mindenkinek tisztelni kell. Merre van itt a vizelde?

JULIUSZ

Kifelé, majd jobbra.

II. BELÜGYI B.

Hoffmann úr, ön mindig lojális ember volt. Beszéljen a gyerek fejével. És meglógni se próbáljon, mert én pardont nem ismerhetek. *Gyorsan el. Csönd.*

TOMI

Mit csinálunk, apa?

JULIUSZ

Időt kell nyernünk. Egyedüli reményünk az idő.

TOMI

Néhány nap múlva megint elvisznek. Végleg.

JULIUSZ

Nem, nem. Valamit tennünk kell. Úgy kell játszanunk ma este, fiam, hogy figyeljen föl ránk, terád az Elnök.

TOMI

Már fölfigyelt. Már börtönre ítelt.

JULIUSZ

Várj... Ide hallgass! Te valami nagyon szépet írtál.

TOMI

Újabb kegyelmi kérvényt írtam. És ma este átadom neki.

JULIUSZ

Félig suttogva. Nem adhatod át. Hanem elmondod. Beépítjük a szerepedbe. Robi szerepébe. Figyelj csak. Itt zajlik a jelenetünk... Ott fenn... a díszpáholy mélyén ül majd az Elnök. Nem biztos, hogy láthatjuk majd. De ott lesz a homályban. Tehát fél fordulatot teszel, meghajtod a fejed, hosszú szünet, a közönség tekintetét magadhoz ragadod, és mondd: Excellenciáddal... majd hangosabban megismétled... Excellenciáddal, és utána halkán, de határozottan: tudatni szeretném! Tavasz tavaszra jön, és én futórózsaként benövök lassan...

A következő szavak kimondása előtt Hoffmann megzavarodik. Megriad a börtön szótól. De látván, hogy Tomiban fölcillan a remény, folytatja.

JULIUSZ

Benövök lassan... De vigyázz! A fejedet ne vesd föl dacosan. Mindvégig arra gondold, hogy nem lázadozol: kegyelmi kérvényt mondasz.

TOMI

És erre vajon oda fog figyelni?

JULIUSZ

Oda kell figyelnie! Mert amit mondasz: disszonáns. Szembe-fülbe ugró mindig a disszonancia. Érted, fiacskám? Próbáld csak mondani!

TOMI

Excellenciáddal tudatni szeretném, hogy tavasz tavaszra jön, s én futórózsaként benövök lassan a börtön ablakán.

Mindketten megriadnak a szavaktól. Hoffmann mégis mosolyogva néz Tomira. A remény mosolya. Tomiból hisztériás, gyermeki rettenettel tör ki az ijedelem.

TOMI

Nem! Nem növök! Apa, ne hagyd, hogy börtönbe vigyenek! Görcsös sírás fogja el, apja elleni dübrohamba fullad.

JULIUSZ

Nem hagyom. Nyugodj meg, nem hagyom!

TOMI

Ne hazudj! Semmit sem tehetsz! Szavakra bízod magad! Játékpisztolyokra.

JULIUSZ

Semmim sincsen! Csak szavaim vannak!

TOMI

Altató szavaid vannak, apa. És engem börtönbe visznek. Undorító és andalító szavakat irkálsz! Kitalált álmokat.

Hoffmann döbbsen és mind összetörtebben hallgatja a gyermek szavait.

TOMI

Oda se mersz lőni a hóhérodnak! Toporogsz, és bizonytalankodol! Szökevény vagy! Szavakba menekülsz!

JULIUSZ

Ostoba gyermek! Hazugsággal nem állhatok ki a világ elé. A hóhérukra nem mertünk rálőni.

TOMI

Mert gyáva Häftling voltál. Gyáva Häftling vagy!

JULIUSZ

Térj magadhoz, gyermek, és apádat ne mocskold!

TOMI

Gyávák vagytok!

JULIUSZ

Elég. *Pofon veri. Elég! Újra megüti.*

TOMI

Üssél, apa! Hátha megbátorodsz tőle.

Csend.

JULIUSZ

Bocsáss meg, fiam. Bocsáss meg, és ennyi törpe között ne nézz engem óriásnak. Becsapod magad... Mi sem könnyebb, mint engem óriásnak nézni. Hogy aztán gyávának nevezz. Drámát írok sonderes lázadókról, hogy mások mutassák föl az én bátorságomat. Hősök, bátrak az én utasításomra. Mert csak ennyi a hatalmam. Oroszlánokká növelem őket...

TOMI

És mi libasorba állunk naponta – megaláztatásért...

JULIUSZ

Tudom én, mit szeretnél, fiam. Büszke lenni az apádra.

TOMI

Nézi hosszán Juliuszt.

JULIUSZ

Hogy elmondhasd a fiúknak az iskolában: „Az én apám, ha egyet szólna, Hajh, megremegnének sokan... Nála erősebb nincs talán.”

TOMI

„Hatalmasabb a királynál is Az én apám.”

JULIUSZ

Elmondhatná, ha nem hagyott volna el bennünket az Úr. Mert ha az Úr nem építi a házat, hiába dolgoznak azon annak építői. Hiába küszködnek – és lehetetlen a szólás...

TOMI

Bocsáss meg, apa. Te szoktad mondani: senkit se büntess a kínban kimondott szavakért.

Két összebékülő tekintet.

JULIUSZ

Azért ezt elmondjuk. A futórózsát oda felkiabáljuk.

TOMI

De vajon az Elnök...

JULIUSZ

Psz!

Nadrágját gombolva II. Belügyi Biztos jön.

II. BELÜGYI B.

Nem lógott meg a kismadár? *Tomihoz.* Mert tudod, én is olvastam egyszer valamit Auschwitzról. Az elcsípett szökevénynek táblát akasztottak a nyakába azzal a felirattal, hogy ...na, hogy is szolt?

JULIUSZ

Minden madár visszatér fészkére...

II. BELÜGYI B.

Hehe. A fészkére.

TOMI

Az akasztófára. Önnek senki sem írt szerepet, mégis beleillik a drámába.

II. BELÜGYI B.

Juliuszhoz. Ön a tanúm rá, hogy miket beszél a gyerek.

JULIUSZ

Egy apa nem köteles a fia ellen tanúskodni.

II. BELÜGYI B.

Lojális embernek ismertem, Hoffmann úr!

JULIUSZ

De talán nem ennyire. Vagy tán én akasszam a táblát a nyakába?

Tomí gyorsan el.

JULIUSZ

A színpadra kérek mindenkit. *A biztoshoz.* Foglalja el, kérem a helyét.

Az ügyelő hangja a hangszóróban: „A második felvonás próbája kezdődik. Kérem az urakat, hölgyeket...

Második felvonás, feltámadási jelenet.”

A hangtechnikus, nyilván tévedésből, elindítja a magnóját a rámpazajjal. Mozdonykürt hangja, vérebe ugatása, a parancsszavak: „Alles heraus! Alles dort lassen! Die Zwillinge vorwärts! Ruhe!”

Zénó jön, kezében a rendezői példány.

ZÉNÓ

Hangtechnikus! A kutya istenit! A második felvonást próbáljuk! *Hoffmannhoz.* Ez ma be van rúgva! Megőrjít a rámpazajával.

JULIUSZ

Vigyázz mindenre. *El.*

Az SS-őrök elfoglalják helyüket a krematórium előtt s a két őrtoronyban. Némelyik SS-katona csúfondárosan szalutál a „vendégjátékosnak”. Az zavartan fogadja. Súgónő jön, elfoglalja helyét, magára húzza a kupolát.

SS-TORONYŐR

Fentről. Zénó! Most már elfordítsam vagy ne fordítsam a géppuskát?

ZÉNÓ

Mi az ördögnek?

TORONYÓR

Az igazgató úr megtiltotta, hogy a díszpáholy felé tüzeljek.

ZÉNÓ

Istennyilát! Oda tüzelj, ahová kell! Foglálja el mindenki a helyét! Tomi! Hol vagy, Tomi?

TOMI

Jön. Itt vagyok, Zénó bácsi.

ZÉNÓ

Tudod már az új helyedet?

TOMI

Tudom. A biztonság árnyékában.

ZÉNÓ

Oda ülj le.

Tomi leül a lépcsőre, a Beliügyi Biztos lábához. Erika jön fehér lepelbe burkoltan.

ZÉNÓ

Erika... Kértelek már, s újból kérlek! Az asztalon ne mozdulj.

ERIKA

Hideg az a rohadt boncasztal. Tegyenek rá nekem egy takarót.

ZÉNÓ

Meg kell szoknod. Azért boncasztal, hogy hideg legyen.

ERIKA

Elmenőben a krematórium felé. Fel fogok hűlni!

ZÉNÓ

Mussfeld! Hol vagy, Mussfeld?

MUSSFELD

Miközben belép a krematóriumba. Máris a helyemen!

Dr. Adler jön fehér köpenyben.

ZÉNÓ

Doktor Adler! A helyedre! Csendet kérek! A fényeket! Generálsötét! Megállás! *Tisztelettel.* Az igazgató úr? Hauptsturmführer doktor M., szíveskedjék a helyét elfoglalni.

AURÉL

A színpal mögül előlépve. Nyugalom, fiam. A helyemen vagyok.

ZÉNÓ

Köszönöm. A zenét kérem! Generálsötét, majd a szükséges fények. *Elbúzódik.*

Zene. Mussfeld a karjában hozza Krisztinát. Belép a boncterembe, dr. Adler mögötte.

DR. ADLER

A boncasztralra!

MUSSFELD

Miközben a lányt a boncasztralra fekteti. Fantasztikus ez, uram! Kétezer-kilencszázkilencvenkilenc megfullad, és ez az egy életben marad. Hogyan fogok én ezzel elszámolni?

DR. ADLER

Oberscharführer! Ha fölébred, elvezetjük a kapuhoz, ott mindig dolgozik az útéptésnél egy női kommandó. Elvegyül közöttük, senki sem fogja észrevenni.

MUSSFELD

Fejét rázza.

DR. ADLER

Törzsőrmester úr! Ne önmagát féltse. A lányt szánja meg. Hagyja meg csodának – Isten csodáját. Fillérnyi számalmat kérek öntől, nem embernek, zsidónak; Isten csodájának.

MUSSFELD

Nincs számozva.

DR. ADLER

Mondjon ön egy számot. A karjára tetoválok.

MUSSFELD

És ha fecsegni fog? Az első dolga lesz elmesélni: hová került, mit látott. Hiszen máris fecsegett valamit.

DR. ADLER

Nem, nem látom már a fényeket. Ennyit mondott.

MUSSFELD

Többet is fog. Nem, nem lehet.

DR. ADLER

Hallgatni fog. Becsületszavamat adom önnek: ami emléke van, rám fogja bízni. Ha áruló jel lehet az emlékezete: én biztosítom önt, hogy sose kerül napvilágra. Elrejttem, uram, mint egy véres zsebkendőt.

MUSSFELD

Az életét, mert valóban csoda, azt még elvihetné. Az emlékezőképességének itt kell maradnia.

DR. ADLER

Itt marad!

MUSSFELD

De nem becsületszóra. Hanem orvosi garanciával.

DR. ADLER

Megértve Mussfeld szándékát. Én nem vagyok idegsebész.

MUSSFELD

Akkor sajnálom. Nekem is vannak feletteseim. A lány a memóriáját innen ki nem viheti. Mert Auschwitz nem létezik.

DR. ADLER

Auschwitz nem létezik.

MUSSFELD

Nem!

DR. ADLER

Magának inkább. És egy gyereklány emlékfoszlányától: Mama, nem látom már a fényeket – ettől fog létezni. A szemtanúnak egy könnytocsás körülpillantásától. Úristen! Önök nem félnek a világ valamennyi fegyveres hadától, és rettegnek egy gyerektől, aki fejét a vízbe ejtve életben maradt. De hiszen akkor én... De hiszen akkor mi... a tizenkettedik sonderkommandó... mi nálánál többet láttunk itt...

MUSSFELD

Maguk számozottak – és számon tartottak. Ám ez itt egy darabka senkiföldje.

DR. ADLER

Mi nem fogunk hát fecsegni.

MUSSFELD

Mert kínos ez a kérdés neki. Talán neki is jobb lesz, ha megelőzzük a fölébredést. *Pisztolyához nyúl.*

DR. ADLER

Oberscharführer!

Manó rohan be.

MANÓ

Ki volt az? Ki menekült meg a ciklongázból? Krisztina! Krisztina! Lányom! A feje a kövön! *A bőrdívány kispárnáját a feje alá helyezi.* Feje a hideg márványon! Alszik, ugye, doktor úr? Ugye, csak alszik?

DR. ADLER

Reméljük. Bízunk az Istenben.

MANÓ

Látván, hogy hideg a lány válla, karja, a kabátját veti rá, leomló haját kapdossa föl. Nincs kómában?

DR. ADLER

Nincs.

MANÓ

A teste jéghideg. Szólt már valamit?

DR. ADLER

Néhány szót csak az anyjáról.

MANÓ

Mit mondott? Ő is él? Ő is él?

Adler ezt a kérdést nem akarja hallani.

MANÓ

A szívdobogása normális. Él! Oberscharführer! Él!

MUSSFELD

Jegyzőkönyvelnünk kell az esetet.

MANÓ

Jegyzőkönyvelni? Hogy él? Tanúk is kellene?

Mussfeld leül az esetet jegyzőkönyvelni. Adler a lány pulzusát méri.

MANÓ

Az ajtóhoz szaladva kikiált. Robi! Krisztina megérkezett! Krisztina is él, Robi!

Robi beszalad.

MANÓ

Nézd, él! Él!

Robi a lány mellé térdelve költögetni kezdi. A szöveg ezután kánonban hangzik. Adler nem szólal meg: imádságos béber dallamot dúdol.

ROBI

Krisztina! Krisztina! Hallod a hangom?

MANÓ

Uram, szabadító Istenem!

Hozzád kiáltok éjjel-nappal, Adonáj.

ROBI

Én vagyok itt, a testvéred, Krisztina.

MANÓ

Elszakítottad tőlem az enyéimet.

Hívtalak, uram, nap mint nap.

Kitártam feléd kezemet, Adonáj.

ROBI

Én vagyok itt: a testvéred, Krisztina.

MANÓ

Teszeli-e csodát a halottakkal? Fölkelnek-e az árnyak? Hogy magasztaljanak téged?

ROBI

Én vagyok itt, Krisztina, a te jó testvéred.

MANÓ

Ismeretesek-e csodáid a sötétségben.

Hát igazságod a feledés földjén,

Ábrahám, Izsák és Izrael istene, Adonáj?

ROBI

Ébredj, Krisztina! Jó testvérem, halld meg a hangom!

MANÓ

Visszahoztad őt nekünk, Uram! Megmentetted.

Hadd mondjam népemmel együtt, minden

pillanatban elmondhassam:

Áldott az Úr, mert meghallgatta esedező hangomat.

Erőm és pajzsom az Úr,
benne bízok szívem, benned. Adonáj.
Ő megsegít engem, ezért vidám a
szívem, és énekelve adok neki hálát.

ROBI

Emlékezz rám, jó Krisztinám! Nyisd fel a szemed.

MANÓ

Uram, Istenem, Ábrahám, Izsák és Izrael istene!
Hozzád kiáltottam, és visszahoztad őt!
Uram, kihoztad őt a holtak hazájából,
életben tartottad, nem roskadtunk sírba.

ROBI

Itt van édesapánk is, Krisztina. Hárman együtt leszünk, ébredj, és láss minket!

MANÓ

Miközben Mussfeld már ingerülten sokallja a dolgot. Áldott légy, uram, Meghallgattad esedező hangomat a siralom völgyében, áldott légy, Ábrahám, Izsák és Izrael istene, Adonáj!

MUSSELD

Ruhe!

Csend. Dr. M. jön gondterhelten.

DR. ADLER

Krisztina fülébe súgja. Nem láttál, nem hallottál semmit.

DR. M.

Húsvéti hangulat? Ámulat, bámulat?

MUSSELD

Hauptsturmführer úrnak jelentem...

DR. M.

Tudom. Mindent tudok.

MUSSELD

A továbbiakra nézve...

DR. M.

Abtreten!

Mussfeld szalutál és kilép. A többi még marad.

DR. M.

Valamennyien!

MANÓ

Százados úrnak engedelmet kérem. A lányom, Krisztina. Robi fiamnak az ikertestvére.

DR. M.

Megtaláltad hát.

MANÓ

Isten csodája folytán...

DR. M.

Istennek – úgy látszik – nemcsak választott népe van, hanem választott boncszolgája is. Abtreten!

Robi, Adler, Manó el. II. Belügyi B. Robi után lép a színpal mögé. Dr. M. leül, széket húz, leül a lány mellé, hosszan nézi. Krisztina ébredezik.

DR. M.

Ne félj. Most már ne félj. Jó helyen vagy.

KRISZTINA

Hol vagyok?

DR. M.

Ahol apád is, a testvéreid is. Jó helyen.

KRISZTINA

Hol van édesanyám? Kialudtak a fények. Anyám elment a fénnel.

DR. M.

Apád és testvéred itt van a közelben.

KRISZTINA

Látni szeretném őket.

DR. M.

Most beszélgetnünk kell. *Memóriapróba.* Honnan kerültél ide?

KRISZTINA

Otthonról. Messziről. Ott laktunk...

DR. M.

Hol laktatok?

KRISZTINA

Ott laktunk, ahol sírnak a fák.

DR. M.

És miért sírnak a fák?

KRISZTINA

Nem tudom. Csak sírnak.

DR. M.

És mi van még ott?

KRISZTINA

Nem tudom. Amikor jöttünk, amikor elhoztak: a harangszó belefulladt az esőbe. Szaladgáltunk a füves mezőkön...

DR. M.

Weiter!*

KRISZTINA

Gólyalábú szöcskéket és muzsikás tücsköket fogtunk. Megverte őket a harmat, még álmosak voltak. Kicsi üvegkalitkába zártuk őket.

DR. M.

Warum?*

KRISZTINA

Egy madarász azt mondta nekünk, hogy az üvegkalitkában muzsikálni fognak. De nem muzsikáltak. Fojtogatták egymást.

DR. M.

És mire emlékszel még?

Krematórium ventilátorainak távoli hangja. Gyermeksikoltás, majd Mussfeld pisztolyának dörrenése.

KRISZTINA

Megreżzen, de nem mer kérdezősködni. Valaki éjszaka bekente fekete vérrel a kapunkat.

DR. M.

Nem pirossal?

KRISZTINA

Vaddisznóvér volt. Nagy fekete vadakat lőtték a vadászok. A vaddisznók feje alá fehér párnát raktak, úgy fényképeztették le magukat. Az anyám párnái voltak.

DR. M.

És miért csinálták ezt?

KRISZTINA

Apám azt mondta, hogy Heródes parancsára.

DR. M.

Ott nálatok él még Heródes?

KRISZTINA

?

DR. M.

Ott, ahol sírnak a fák: él még Heródes?

KRISZTINA

Élnek még az emberei, akik nem tudják, hogy a király meghalt.

Női sikoly. Mussfeld pisztolyának hangja.

DR. M.

Azt mondd meg: ide a márványasztalra honnan hoztak téged?

KRISZTINA

Hatalmas, fényes teremből. Esőre vártunk. Meztelenül, mint az édenkertben, bilincsbe ejtett kézzel...

DR. M.

Bilincs?

KRISZTINA

Láthatatlan bilincs volt az anyám kezén is.

DR. M.

Érdekes. És volt sírás? Üvöltözés?

KRISZTINA

Fejét rázva. Kacagás.

DR. M.

Nem füllentesz?

KRISZTINA

Némán kacagtak az emberek. Fogak erdejét láttam.

DR. M.

Úgy kacagtak? Hangtalanul?

KRISZTINA

Mint a kiskutyánk, amikor otthon a szomszéd megmérgezte.

DR. M.

Miért mérgezte meg?

KRISZTINA

Azt mondta, hogy zsidóul siratja a holdat, és nem érti az ugatását. Én akkor még kicsi voltam.

DR. M.

Nagylány vagy már. Szállj le onnan.

KRISZTINA

Ruhátlan vagyok, uram.

DR. M.

Kelj fel, vedd a te ágyadat, és járj. *Nevet.*

KRISZTINA

Ruhátlan vagyok, uram.

DR. M.

Majd én felöltöztetlek. Gyönyörű leszel, mint Delila. Tudod, ki volt?

KRISZTINA

Nem akarok Sámson szeretője lenni! Nem!

DR. M.

Metszőn és kedvesen. Pszt! Te kis tudatlan, filiszteus ördöglány! Itt, ahová kikerültél a fényes teremből: millió szigorú törvény létezik. Mindahányat megszeghetjük, semmi bajunk nem lesz. De nézd csak... megannyi pisztoly, fegyver csőre töltve. Gránátok, bombák és lángszórók... Ssssssss... Meg a láthatatlan veszedelmek! Kötél a nyakban, lábunk alatt a kicsi szék, és felettünk Damoklész kardja meg sokféle nyaktiló... ne ijedj meg! Mindezek ártatlansága és nyugalma egyetlenegy hajszálon múlik. Egyetlen tagadószócskán. Azon, hogy: *nem!* Nein! Non! Nyet! Érted, kislány? Ezt az egyetlen szót kell csak elkerülnöd éjjel és nappal, ébren és álmodban, ahogy a denevér tér ki sötétben is a csengős huzalok elől. És nem fog szakadni sehol a hajszál. Ne riadj meg! Más értelemben ez mindannyiunkra nézve parancs. Én például hiába szeretnék téged visszaküldeni oda... ahol sírnak a fák. Nem tehetem. Visszafelé csak üres vonatok mennek... Kelj fel!

Krisztina fölemelkedik. Dr. M. meglebbenti a lány haját.

DR. M.

Ez a te gyönyörű hajad kék-e vagy fekete?

KRISZTINA

Nem tudom.

DR. M.

A vállát nézve. Ezt a jelet, a keresztet ki húzta ide? Bőrkrétával?

KRISZTINA

Nem tudom. Nem emlékszem.

DR. M.

Megint füllentesz. Majd lemoszuk. *Kipenderíti a lepelből.* Állj oda!

KRISZTINA

Nem! Nem! Nem!

DR. M.

Úristen! A szakadó hajszálad!

KRISZTINA

Apát, mamát szeretném látni!

DR. M.

Mindahányan együtt lesztek. Ne nézd az ablakot! Nem lehet kirepülni! A kezeket oldalt! Nem vagy megbilincselve! Ott maradj a lencse előtt! Ne félj tőle, nincs benne golyó. *Reflektorok gyúlnak ki, az óriási fényképezőgép zümmögése, villanásai.* Így, oldalt! Most szemből! Emeld föl a kezed! Emeld föl a kezed! Mondtam, kislány! Hände hoch! Hände hoch!

Krisztina e szavak hallatán megdermed. Emléke idézi föl a rámpaszajt, a véredek ugatását, az SS-őrök kiáltásait: „Hände hoch! Die Zwillinge vorwärts!” A zaj és a zenekar fokozatosan erősödik. „Es geht alles vorüber...” Krisztina fokozatosan emeli föl két karját, majd egy SS-őr újabb kiáltására s a vérebugatásra felsikolt. A fényképezőgép villanása. Csönd.

DR. M.

Mitől ijedtél meg? *A leplet odadobja neki.*

KRISZTINA

Magához térve. Ó nem, nem... *A leplet magára csavarja.*

DR. M.

Miért kiáltottál?

KRISZTINA

A gólyalábú szöcskék... a muzsikás tücskök a kicsi üvegkalitkában...

DR. M.

Dühösen. Filiszteusok lánya, Delila! Elég legyen a muzsikás tücskökből. A félrevezető szándékból. *A fényeket rendre leoltogatja.* Te mindenre emlékszel! Ostoba fajankónak nézel engem! *Majdnem teljes sötétség támad, dr. M. ölébe kapja a lányt, és a szobája felé viszi.*

KRISZTINA

Velőtrázóan. Mama! Nem látom már a fényeket!

DR. M.

Mindent el fogsz felejteni!

KRISZTINA

Mama! Nem látom már a fényeket!

DR. M.

Mindent el fogsz felejteni!

KRISZTINA

Nem látom már a fényeket!

Generálsötét, majd távoli lágerzenekear hangjai: nászinduló. Az idő múlását jelző órakongatás. A színpad fokozatosan kivilágosodik. A boncteremben ketten vannak. Adler a „Berlin-Dahlen – Kriegsmaterial – Dringend!” feliratú nyitott szekrény előtt tesz-vesz: abban egy gyermeki csontváz. Manó a boncasztalt mossa.

DR. ADLER

Sürgős fontosságú hadianyagként a kis cigánygyermek is elindult tehát Berlinbe.

MANÓ

Az ikertársát mikor boncolja, doktor úr?

DR. ADLER

Nem tudom. Dr. M. szeszélyén múlik. Ha valakit megkedvel, azt megajándékozza. Némelykor fél esztendővel is. Bonbon helyett: élet. Még egy kis élet.

MANÓ

A pszichiátriai vizsgálatok azonban hosszadalmasabbak. Mert az, ugye, lélekvizsgálat? *Leri róla, hogy önmagát nyugtatja.* Úgy gondolom, ha nincs élő test, nincs lélek sem a vizsgálatokhoz.

DR. ADLER

Igen... Talán... Az más...

MANÓ

Segítene ön abban valamit, doktor úr, hogy Hauptsturmführer doktor M. a gyermekeimet...?

DR. ADLER

Manó úr, segítenék, de nem segít az Isten.

MANÓ

A kislányommal már csodát tett!

DR. ADLER

Akkor kérdezzük meg tőle: hová tűnt a tizenegyedik sonderkommandó?

MANÓ

Theresienstadtba. Mintalágerbe. Jutalomképpen.

DR. ADLER

A krematóriumba. És oda kerül a mienk is! A tizenkettedik.

MANÓ

Volt sonderesek levelet is küldtek onnan Svájcba: Ich bin gesund, und es geht mir gut. * *Szenvedéllyel.* Es geht mir gut!

DR. ADLER

És Arbeit macht frei! Közeledik a leváltásunk napja, Manó úr. Bennünket kiengednének, de itt kell maradnia mindannak, amit láttunk. Kincstári állomány lett az agyunk, Manó úr. Azt le kell adnunk, mielőtt elmegyünk.

MANÓ

Mennyi időnk van még?

DR. ADLER

Egy hónapunk.

MANÓ

De ránk talán mégis szükségük lesz. Becsületesen dolgoztunk...

DR. ADLER

Akárcsak a hullahordók, a tűzmesterek, a fogászok, a gázkamrások, Manó úr! Leváltása előtt a kommandó ki fog innen törni. Minden elő van készítve. *Pisztolyt vesz elő rejtekhelyről, Manó kezébe nyomja.* Ezt tegye el jó helyre.

MANÓ

De kérem...

DR. ADLER

Ne szóljon semmit. A választás nem kötelező. *Kijelöl menet.* De míg eljön a választás napja: ketten gondolkozzanak. Ön és a fegyver. *Adler kimegy.*

MANÓ

Doktor úr! Bánni sem tudok vele! Doktor úr! Nekem gyermekeim vannak!

Robi jön. Belügyi kásérója a helyére áll.

ROBI

Apa! *A pisztolyt meglátva.* Mire készülsz?

MANÓ

Én... semmire! *Eldugja a pisztolyt.*

ROBI

Mi az? Mit akarsz vele?

MANÓ

Én nem akarok semmit. Mások akarnak valamit. Megtaláltad Krisztinát?

ROBI

Nem. Az örök elzavartak.

MANÓ

Beszélnem kell doktor M.-mel.

ROBI

Kérd meg, apa! Engedje meg, hogy Krisztina velem lakhasson! Ne hagyj ott!... A sonderesek csúfolkodnak! Iszonyatos dolgokat mondanak. Apa, ne hagyj!

MANÓ

Nem, nem hagyom. Csak nem tudom... Míg ott van: él!

ROBI

Eszelősen. Nem él! Nem él!

Hullahordó szekerecskén négy sonderes jön. Ötödik a járművet húzza. A sonderesdalt éneklük. Isznak.

MANÓ

Míg a szemem előtt van: akármi történik is vele: él! Míg itt vagytok mellettem: élünk! A szögesdróton túl – a biztos halál. Nem érted, gyermek?

ROBI

Találj ki valamit, apa...

A sonderesszékér megáll a bejárat előtt.

I. SONDERES

Manó úr! Manó úr! Hozzák a lányát!

Manó Robival kiszalad a lépcsőkre.

II. SONDERES

Gajdolva. Most hozzák a boncsolga lányát!

III. SONDERES

Hagyjátok a fenébe! Menjünk lefeküdni.

MANÓ

Hol látták önök a lányomat?

I. SONDERES

Mussfeld indult el vele az étkezdéből. Ketten ebédeltek. Igyék valamit velünk, Manó úr!

IV. SONDERES

Mert aztán kérdezni szeretnénk valamit öntől!

MANÓ

Nem iszom. És mi az a kérdés?

ROBI

Önök hagyjanak békét apának. Önök részegek!

V. SONDERES

Nem vagyunk részegek. Csak büdösek vagyunk a hullahordástól.

MANÓ

Akkor menjenek fürödni.

I. SONDERES

De valamit meg kell inni, és valamit meg kell kérdezni.

II. SONDERES

Önöknél a boncteremben mindig akad ital.

III. SONDERES

Változatos italok egész Európából.

MANÓ

Csak változatos hullák vannak.

IV. SONDERES

Manó úr! Közönséges falusi sírásóknak is kijár a pálinka. Még Shakespeare sírásóinak is kijárt a Hamletben, mert azt mondja: „Eredj csak, lódulj amoda Jáfethez, hozz nekem egy itce valamit.”

MANÓ

Ne lóduljanak sehová! A boncteremben Adler doktor a főnök.

I. SONDERES

Akkor igyék a maradékból, hogy megkérdezhessük...

II. SONDERES

Kellő tisztelettel...

III. SONDERES

És reverenciával!

ROBI

Mert hallotta már őket vélekedni. Ne kérdezzenek semmit! Nem tartozik maguknak válasszal!

Apa és gyermek tekintete összefonódik. Egyik azt mondja: lebetetlent kívánsz megint tőlem. A másik azt mondja: meddig maradsz Hűfíling?

IV. SONDERES

Te szóltál, gyermek?

V. SONDERES

Kiváltságos zsidógyerek a kímélőbarakkban!

I. SONDERES

Ki védi még közületek imigyen az apját?

IV. SONDERES

„Ki az, kinek fájdalma elbír ily
Túlzó beszédet? kinek jajszavára
Bűvölten áll a vándor csillag is...” *

V. SONDERES

Menjünk fürödni, mert büdös vagyok. Hullaszagú.

ROBI

Hullaszagú? Mint a lelked is már!

V. SONDERES

Ne pofázz, kölyök!

I. SONDERES

A kérdésünk annyi, mindössze: Miért nem hívott meg ön bennünket az esküvőre?

MANÓ

Elmeháborodott kérdés! Társának véres torka láttán...

I. SONDERES

Nem vagyunk doktorok! Velünk nem vegyülnek!

II. SONDERES

Robika trombitás lesz Theresienstadtban!

MANÓ

Társának véres torka láttán...

III. SONDERES

Szerencséd legyen a pokolban is! Ez a fontos!

IV. SONDERES

„Ki az, kinek fájdalma elbír ily

Túlzó beszédet? kinek jajszavára
Búvölten áll a vándor csillag is...”

II. SONDERES

Robika trombitás lesz Theresienstadtban.

MANÓ

Emberek! Társának véres torka láttán...

ROBI

Apa! Ne méltasd őket szóra!

II. SONDERES

Robika trombitás lesz Theresienstadtban.

MANÓ

Emberek! Társának véres torka láttán...

ROBI

Apa! Ne méltasd őket szóra!

II. SONDERES

Nem kellett volna kihagyni bennünket az esküvőből.

IV. SONDERES

Minden hullahordás után egy-egy esküvő?

MANÓ

Emberek! Hát emberek vagyunk? Álljunk meg egy szóra. Társának véres torka láttán a farkas...

V. SONDERES

Ne fabulázzunk!

II. SONDERES

Trombitás lesz! Tram-ta-tam!

V. SONDERES

Ne fabulázzunk.

I. SONDERES

Tram-ta-tam!

IV. SONDERES

A kérdés csupán csak ez! Csupán csak ez! Ha minden barakknak van kurvája: miért épp a mi kommandónknak ne lenne? Miért ne lenne?

Csönd. Manó nem mer a fiára nézni. Robi néhány pillanatig vár még, majd ordítva veti rá magát a sonderesre.

ROBI

Gyalázatos! Gyalázatos!

A gyereknél erősebb sonderes könnyedén hárítja el annak ütéseit.

MANÓ

Robi fiam! Ne tedd! Csillapodj!

IV. SONDERES

„Vedd, kérlek, a torkomról ujjaid
Mert bárha nem vagyok tüzes, szilaj...”

ROBI

Gyalázatos! Gyalázatos!

HANGOK

Ebadta kölyke! Bátrabb az apjánál! Trombitás lesz!

MANÓ

Ráveti magát a sonderesekre. Nyomorultak! Nem tudjátok? Senkit ne büntess a kínban kimondott szavakért! És következésképpen...

Kavarodás.

I. SONDERES

Mi van, öreg? Levadultál?

IV. SONDERES

„Veszélyes is van bennem valami: Kerüld, tanácsolom. Vedd innen kezéd.”

A verekedés alatt Robi csak ezt ismétli: „Gyalázatos! Gyalázatosak!” A sonderesek valójában csak védekeznek. Nevetve hártják el Manó ütéseit is.

MANÓ

Hol egyikhez, hol másikhoz ütve, rúgva. Következésképpen senkit se büntess a kínban elkövetett kényszertettekért sem! Ostoba fajankó! Az én lányom életénél fontosabb neked a saját véleményed? Haljon meg a lányom, hogy jó véleménnyel legyetek róla? A „kommandó kurvája”. Megöllek, tetves. Fáj nektek, hogy a lányom életben maradt?

I. SONDERES

Milyen áron? Milyen áron?

MANÓ

Ti milyen áron zabáltok itt? Milyen áron vedeltek italt? Nem a zsidók elégetésének árán? Nem a saját fajtád hullahegyét hordod széjjel? Nem apád, anyád kezére kapszolsz vontatószíjat? Minek nevezed te ezért magad?

Mussfeld jön Krisztinával, aki a kornak megfelelő ruhát hord.

HANGOK

Ne vaduljon, uram! Elment az eszed, kisöreg? Kurválkodással is életben lehet maradni.

MANÓ

És akkor hol az erkölcs? Hol az erkölcs? Hol az erkölcs?

MUSSELD

A levegőbe ad le lövéssorozatot. Ruhe! Ruhe, verfluchte Hunde!

Csend.

MUSSFELD

Maga is részeg. Ruhe! Kismadaram. Itt az apád. Itt az anyád. Itt vannak a testvéreid.

KRISZTINA

Apjára borul. Apa! Sír. Apa!

MUSSFELD

Ti miért szaporítjátok a bajaimat? Nem elég, hogy közeleg... az umgelegt?* Valamennyiőtök kinyírása?! A nyakamba szakadtatok, rohadtak! Aztán sajnálni kell benneteket. Mindenféle emberi dologba kevertek itt engem! Heraus! Alles heraus!

Rugdossa őket kifelé. A sonderesdal.

MUSSFELD

Átkozottak. Hány zsidó tarkó van még a világon? Miattatok nem mehetek szabadságra. Nem láthatom nőmet s gyermekemet. Heraus! Heraus! Nem láthatom nőmet s gyermekemet.

El mindabányan Mussfelddel együtt. A sonderesdal elhal.

MANÓ

Kislányom! Krisztina kislányom!

KRISZTINA

Apa! Miért hagytatok el engem? Miért?

MANÓ

Nem hagytunk, gyermekem! Csak az Isten hagyott el mindnyájunkat.

Krisztina Robira borul.

KRISZTINA

Robika! Mindig azt mondtad: kardélre hányod, aki a húgodat bántja. Emlékszel még a kicsi kardodra? Sír.

ROBI

Én költögettelek. Apa imádkozott.

KRISZTINA

Miért hoztatok vissza az életbe? Ott lehetnék most édesanyámmal.

Dr. M. jön, ujjának egy intésével jelzi, hogy Manóval akar beszélni. Belép a szobájába. Manó utána. Robi és Krisztina leül a lépcsőkre.

ROBI

Én költögettelek. Apa imádkozott.

A Belügyi Biztos közelebb lép Robihoz. Míg Manó beszélgetése zajlik dr. M.-mel, a gyerekek feszülten figyelnek, hogy egy szót bár elkapjanak.

ROBI

Én költögettelek. Apa imádkozott.

DR. M.

Jaj, Manó úr, Manó úr! Orrán lóg az Ószövetség minden bánata.

MANÓ

Öröm is, bánat is, Hauptsturmführer úr. Mint két ikergyermek.

DR. M.

Jahve rátok mosolygott.

Dr. M. bol tegezji, bol magázza Manót.

MANÓ

Hálás vagyok önnek, hogy megtalálhattam a gyermekeimet.

DR. M.

Nem jártunk el szabályosan, de ön mindig becsületesen dolgozott.

MANÓ

Igyekeztem. Ámbár ez a kegyetlen tudomány megviseli... egy kicsit megviseli az embert. Rengeteg ikerpárt boncoltunk már...

DR. M.

A boncolást csak a középkorban tartották kegyetlenségnek.

MANÓ

Talán rosszul fejeztem ki magam. Önnek tökéletesen igaza van. Ha kegyetlen is a boncolás: nemes célra tör. Természetesen. Ugyebár... Elnézően nem lehet boncolni.

DR. M.

Ez már-már axiomatikus. *Kurta nevetés.* S mennyi még a munkánk, Manó úr!

MANÓ

Mikor fog véget érni?

DR. M.

Nem tudom. *Maga is tűnődve.* Talán soha. Es geht immer weiter, immer weiter...

MANÓ

Immer weiter... De csak egytetéjű ikrekkel, ugye? A képtetéjű ikrek önt nem érdeklik... nem érdekelhetik. Hiszen tetszett látni, semmi eredményt nem hoznak. Sem közös *craniális* fejlődési tendencia, sem *thymus persistens*.

DR. M.

Örülök, hogy odafigyelsz a munkánkra.

MANÓ

Hauptsturmführer úrnak segítségére szeretnék magam is lenni. Nemcsak a munkámmal. A gyermekeimmel is. Képtetéjű ikrek ugyan az ön kutatási területén kívül esnek, mégis nagy hasznára lehetnének Hauptsturmführer úrnak.

DR. M.

Csapdát sejtve. A kislány ittléte: szabályellenes.

MANÓ

Mindent el fog felejteni.

DR. M.

Színházat játszik.

MANÓ

Képtelen az ilyesmire.

DR. M.

Civil tácskónak néz engem, aki mesét eszik a markából?

MANÓ

Ijedten. Izrael atyja, Ábrahám, Izsák és Jákob istene úgy segítjen engem, hogy sem rossz, sem hamis szándékom nincsen. Én az ön tudományos törekvéseit szeretném segíteni.

DR. M.

Ó, szent zsidó önzetlenség!

MANÓ

Százados úr! Apaként egy élet tapasztalatait bocsátanám rendelkezésére. Kicsi koruk óta figyelem a gyermekeimet. Az ikrek lelki kapcsolata nem a közönséges testvéreké.

DR. M.

Tudom.

MANÓ

Sőt, nálamnál jobban tudja! Ön korszakalkotó lesz az ikertudományban! Egyidejű boncolást végeztünk számtalant! Egyidejű pszichológiai megfigyelést annál kevesebbet. Ezt ajánlom én fel most önnek! A két gyerek lelki kapcsolatának roppant érdekes anyagát.

DR. M.

Társulunk, Häftling? Zsidó tőke, német szabadalom? *Nevet.*

MANÓ

Kinos nevetéssel. A legelőnyösebb feltételek mellett. Önre nézve persze. Az én részesedésem nagyon csekély lenne.

DR. M.

És mit hoznál a közös vállalatba?

MANÓ

Álmat. A gyermekek álmait. Tessék elhinni, százados úr: az egyidejűségnek csodálatos jeleit mutatják. Egyik szöcskét zárt be álmában kicsi üvegkalitkába. És reggel mesélték: a másik is, a fiam is ugyanolyan üvegkalitkát tartott a kezében...

DR. M.

Belemegy a játékba. Vegyes vállalat üvegkalitkával. *Nevet.* És te hány százalékot kérnél?

MANÓ

?

DR. M.

Az álomrészesedésből.

MANÓ

Magamnak semmit. Egyedül az Istennek adnám meg... ami őt illeti. Még az önök akasztófatörvénye szerint is, százados úr!

DR. M.

Isten és az akasztófatörvény?

MANÓ

Százados úrnak jelentették bizonyára. Robi fiam barakktársát a járőrök a drótkerítésen kívül találták, szökevényként halálra ítélték és felakasztották. De mert leszakadt vele a kötél, életben hagyták. Törvény mondja ki, hogy az ilyen étellel már az Isten rendelkezik. Én csak ezt kérem öntől a lányom számára is... Ugyanúgy szabadult, isteni csoda folytán.

DR. M.

Tehát: álmod hozol, életet viszel. Én pedig alapítsam meg hármótokkal, három kicsi zsidóval a sonderkommandón belül az álmokommandót. *Nevet.* És mennyi időre? Míg a lányod ikreket fog szülni a birodalomnak?

MANÓ

Az ijedelemtől fagyottan. És mi mindent beszoigáltatnánk önnek. Az utolsó látomásig. Nem csekély erőfeszítés, tessék elhinni. Az ébrenlét partjáról elcsípni a menekülő álmod...

DR. M.

Például Marxot és bandáját, mi?

MANÓ

Marxtól én is rettegek, uram.

DR. M.

Träume sind Schäume! * Titokban azért nem Marxhoz imádkozol?

MANÓ

Izrael atyjához, Ábrahám, Izsák és Jákob istenéhez imádkozom, uram.

DR. M.

Szeretném, ha úgy lenne, Häftling. Az álmokat pedig írásban kérem. Vagy másként gondoltad?

MANÓ

Ó, nem! Nem!

DR. M.

Hogy például a térdemen üldögélve mesélsz nekem, s én babrálok a pajeszedet? *Nevet.*

MANÓ

Isten őrizzen! *Kínos nevetés.* És a fiam is marad.

DR. M.

Röpke habozás után. Ha csak így teljes a részvénytársaság...

MANÓ

Hauptsturmführer úrnak szívemből köszönöm. *Megcsókolja a kezét.* Az ön lelke nem sivatag. Az ön lelke nem sivatag.

DR. M.

Kis álomboltos.

Manó kirohan várakozó gyerekeihez. Dr. M. távozik.

MANÓ

Emberséges alkut kötöttem, gyerekek!

KRISZTINA

Elborzadva. Ragyogsz, apa, mintha meghibbantál volna!

ROBI

Mi történt veled, apa?

MANÓ

Egy kis időt nyertünk. Halovány jelt küldött az Isten. A szivárványnak egy sugarát. Jókedvében találtam a százados urat! A reménység házáat kezdtem el most építeni. És talán az Úr is építeni fogja.

KRISZTINA

Ijesztő a bizodalmad, apa!

ROBI

Hol láttál szivárványt, apa?

MANÓ

Majd elmondom. Elmondom!

A gyerekek arcán várakozás. Manó az égre vet pillantást. De csak derékig süppedt az önáltatásba. A dal tehát, mely kis időre fölhangzik, mintegy kívülről rávetett pillantás.

A lány női zenekara vonul el, miközben ők hárman egymás arcáról próbálnak reménységet lopni.

*Álom népe, álmok gyermeke,
az ébrenlétben semmid sincs már.
Csöppenként gyűjtsd meg az álmaid.
Álomtalan sivatagban
fakaszt álomoázist
álmok népe, álmok gyermeke.*

EGY HANG A NŐI ZENEKARBÓL

Nézzétek azt a rohadtat. Auschwitz kurvája!

MANÓ

Befogjátok a piszkos pofátokat? Hülye zenészek!

MÁSIK HANG

Puha ágyba vitte isten a dolgát!

MANÓ

Ti csak muzsikáltok! Hülyék! Egyebet semmit sem tudtok.

Krisztina Robira borulva sír. A női zenekar elvonul. Csönd.

MANÓ

És rátok zúdítok minden nyomorúságot. Testvér a testvérnek húsát fogja marcangolni... Megérdemeljük, Uram, a sorsunkat.

ROBI

Mert excellenciádnak, Elnök úr, tudnia kell, hogy tavasz tavaszra jön, s én futórózsaként benövök holnap a börtön ablakán.

A Belügyi Biztos az Elnök szóra megbököken, s hol Robit, hol az üres díszpáholyt nézi. Dr. M. jön.

AURÉL

Hoffmann úr! A színpalota mögöl hallom az idegen szöveget. Mi ez? Mit művel a kölyök?

TOMI

Mondom, amit mondani kell!

AURÉL

Azt mondd, amit a sajtófelügyelő engedélyezett. Azt mondd, amit mondani szabad, nem azt, amit kell!

ERIKA

A darabot Hoffmann úr írta! Nem a sajtófelügyelő!

AURÉL

Kislány, ne szólj bele! Múltat idézünk, nem jelent. Drámát játszunk, nem kegyelmi kérvényt.

JULIUSZ

Isten tudja. Minden múltidézés: kegyelmi kérvény a jelenhez. Ha semmi sincsen egy drámában, csak egyetlen kegyelmi kérvény, azt már érdemes eljátszani.

II. BELÜGYI B.

Bocsánat, művész úr. *Beadni* talán. De eljátszani? Tessék elképzelni, hogy mi lenne itt...

ERIKA

Micsoda színházi élet!

AURÉL

Hoffmann úr véres verejtékkel szerzett hiszékenysége!

II. BELÜGYI B.

Igazgató úr! Én a művész úrfit őrzöm itten. A szavait nem bilincselhetem meg. Ez az önök dolga. De kérem, intézkedjenek, hogy balhé ne legyen.

AURÉL

Nem lesz.

TOMI

Szájkosárral fogom a szerepem játszani.

ERIKA

Hoffmann úr majd átírja süketnémára.

AURÉL

Menjetek! *Kitörve*. Hagyjatok magunkra!

Belügyi Biztos, Tomi, Erika el.

AURÉL

Kiszólás itt nem lesz, az egyszer biztos.

JULIUSZ

Arisztophanész is kiszólt a szövegből. Sőt felszólt az istenek felé.

AURÉL

És nyíltan szidta Kleónt, a zsarnokot! Csakhogy az más volt. Görög demokrácia volt.

JULIUSZ

És ez milyen?

AURÉL

Melyik?

JULIUSZ

Hát... amit a kiszólásunktól védesz.

AURÉL

Semmi esetre sem görög. Másodszor mondom, Juliusz: ha szent esküvéssel meg nem fogadod, hogy az Elnök színe előtt Auschwitz ürügyén nem lobogatsz személyes sérelmeket, én az előadást lefúvatom. Egy szavamba kerül.

JULIUSZ

Ürügy? Keresni kell tán az ürügyet? Akármire nyúl az ember, visszanéz róla saját szenvedése, mint Isten képe minden búzaszemről a paraszt látomásában.

AURÉL

Poétikus általánosítások.

JULIUSZ

Mert Auschwitz nem Auschwitzcal kezdődött...

AURÉL

Megalkuvással. Tudjuk!

JULIUSZ

És a legelső ártatlannal, akit az önkény megtiport!

AURÉL

Attól tartva, hogy a színpalak mögül a belügyi biztos hallgatószik. Önkény? Tiprás? Önkény alatt élsz tán?

JULIUSZ

A fiamat kérdezd meg.

AURÉL

Az isten képével megpecsételt búzaszemet!

JULIUSZ

Auschwitz ezer esztendőig készült minden személyes sérelemben, amely a fajtája miatt érhetett bárkit bárhol e földtekén. Minden genocídium...

AURÉL

Apró sérelmekre, jelzőkre ne kiabálj genocídiumot...

JULIUSZ

Csendesen. Nem kiáltom, Aurél: üvöltöm, hogy Auschwitz nem gázkamrákkal, hanem jelzőkkel kezdődött, szuperlatívuszokkal! A legdicsőbb nemzet, a legszebb, a legbátrabb, legfajtisztább egyfelől...

AURÉL

Kinőhető gyermekbetegség!

JULIUSZ

És hitvány barbár, garázda másfelől!

AURÉL

Elfogultság, de nem vérontás!

JULIUSZ

Auschwitz nem vérontással, hanem mítosszal kezdődött! A vér mítoszával, és a vér szavából vadon szava lett: a felsőbbrendűség farkasüvöltése!

AURÉL

Nem törvénytörő következmények!

JULIUSZ

Kígyótojásból nem lesz énekesmadár!

AURÉL

Más, ami volt, és más, ami van!

JULIUSZ

Más? Ó, dicső hellén és nyomorult barbár perzsa! Nem ismerős neked e Nagy Sándor-i sajnálkozás a másságnak láttán? Nem ismerős a nappali agresszivitás éjszakai félelme?

AURÉL

Az agresszivitás félelme?

JULIUSZ

Igen, az agresszíven paranoiás örülteké. Rettegnek minden másságtól, rémálmaik támadnak az idegen szótól! Felfalni hát az idegen szavakat – hordozóikkal együtt!

AURÉL

Beteges hallucináció!

JULIUSZ

De nem vagyunk ám emberevők! Nincs vérontás, nincs kannibáli lakoma, csak hellenisztikus beolvasztás. A keblünkre, trogloditák! A mi nemesebb vérünket pumpáljuk a véretek helyébe. Viseljétek a pofánkat és az anyajegyünket, hogy viszonzásul elviselhessünk benneteket!

AURÉL

Ilyet senki se mondott!

JULIUSZ

Elegendő, hogy beszélnek a tények. Auschwitz haláltánca birodalmi menyegzői táncokkal kezdődött Szuzában és megannyi Alexandriában!

AURÉL

Auschwitz felrobbant, és nem akarod tudomásul venni.

JULIUSZ

Diribdarabjaiban is radioaktív ez a fekete meteor! Eltűnt Mussfeld, a főlövész, de rá emlékeztet minden tarkón lőtt gondolat. És minden börtönbe dugott gyermek, aki nem tanulta meg, hogy eltitkolja a gondolatait. Mert a zsarnokság végül is...

AURÉL

Mellen ragadja. Ki ne mondd! Ne rohanj veszedbe! Ne rohanj a fiad után. Legyen elegendő, hogy te fertőzted meg őt a szavaiddal. Csakhogy ő már cselekszik is.

JULIUSZ

Mert mindig akad valaki...

AURÉL

Hallgass!

JULIUSZ

Hogy ne legyél kénytelen engem is följelenteni?

AURÉL

Őrült fecsegő! Ne kényszeríts engem hivatali és hivatalos álláspontra. Mert az fog megsemmisíteni téged – minden jóindulatom ellenére!

Belügyi Biztos be.

JULIUSZ

Álláspont és megsemmisítés!

AURÉL

Ruhe!

JULIUSZ

Igenis, Hauptsturmführer.

II. BELÜGYI B.

Valami baj van, igazgató úr?

AURÉL

Némi habozás után. Próbálunk. Hagyjon magunkra.

II. BELÜGYI B.

Bocsánat. Csak azt gondoltam... *El.*

Csend.

JULIUSZ

Köszönöm, Aurél.

AURÉL

Mit köszönsz?

JULIUSZ

Hogy valahol a lelked mélyén megszólalt benned a színésztárs. Az ember, akinek nincs lobogója. Fennen hordozott zászlaja!

AURÉL

Csendesen. Az is kell pedig. Mert mindenki másnak van. Csupasz kézzel – fegyveres világban? Igen?

JULIUSZ

Nem üres kézre gondoltam. Hanem a feltartott szívre az ember nyitott tenyerében.

AURÉL

Megnézi hosszán. Ha te madár lennél, ágyú csövébe raknál magadnak fészket. Amit aztán a fiad sütné el – a zsarnokság ellen. Ezért mondom újból: én a gyermeked életét féltve szóltam... Nevezd, aminek akarsz. De jól tudod: titokban is megtehettem volna. Névtelenül, ahogy manapság szokás. Ám ha kívánod: többé nem avatkozom az ügyeitekbe. Küszködj egymagad a nyomorúsággal, s én a magaméval. Mert én sem kiáltok mindenre vivátot. Az én ablakomon is befújdogál a szél, és azt mondja: tiltakozz! De nálunknál hatalmasabb erők dolgoznak itten. Benjámint vagyok mindenben ott, ahol vagyok, hatalmasok között. Benjámint, akinek ugyancsak gyerekei vannak: aranyláncok a képzelt szabadságán.

JULIUSZ

Épp azért engedd meg nekem, hogy Auschwitz hamujából egyetlen ártatlan gyermek számára bár váltságdíjat kölcsönözzek. Egy péterfillérenyi támogatásra sem számíthatok semmilyen irányból. Magától az Istentől sem. Mert nem építi velünk együtt a házat, amely lakható lenne...

Titkárnő jön.

TITKÁRNÓ

Igazgató úr! Igazgató úr, kérem!

AURÉL

Már megint égszakadás?

TITKÁRNÓ

A polgármester úr... személyesen a polgár...

AURÉL

Kergeti magát a polgármester úr?

TITKÁRNÓ

Csak megilletődtem. A személyes ha-hangjától.

AURÉL

Akkor mondja megilletődve, ne hápogjon!

TITKÁRNÓ

Azt mondta személyesen, hogy az Elnök úrnak nem lesz ideje megtekinteni az egész előadást, csak a harmadik felvonást. Azt is rövidebben... Csak ízelítőként... mivel korábban kezdődik a díszvacsora, és az igazgató úrnak is pohárköszöntőt kell mondania. *El.*

AURÉL

Újabb szerep egy ilyen nehéz szerep után. És mit adjunk ízelítőként – Auschwitzból? Mit rövidítsünk? Álmot? Halált?

JULIUSZ

Órület, elmebaj! Agyaveszettség!

ZÉNÓ

Jön ingerülten. Aurél, azért ha lehet, ne bolondítsatok meg. Golyóálló üveget az elnöki páholyba. Honnan az isten lovából golyóálló üveg? Rendes, tyúkszaros üveg sincs, amivel a keresztanyámat bérámáztassam.

AURÉL

Ne óbégass! A belügyiek hozzák.

ZÉNÓ

Az üveget is, a golyót is?

AURÉL

A golyóval ne tréfáljunk.

ZÉNÓ

De nem ám! Mert a nép viharos lelkesedését golyóálló üveg nélkül nehéz elviselni. Készülődés, uraim, a harmadik felvonásra!

Függöny

Harmadik felvonás

A sonderesdal.

Mikor a függöny felmegy, a képzeletbeli színház függönye még nincs széthúzva. Az előadás előtti hangulat, a zsúfolt terem ünnepi közönségének zsongása, zaja. Hivatalos személyek foglalják el helyüket a díszpáholyban. Elszórtan az Elnököt éltető hangok. Eljenzés. Két civil biztos a közönség soraiban gyanús férfiakat igazoltat, majd visszafogott eréllyel az egyiket kivezetik. Mikor egy pillanatra megkutyálja magát, pisztolyt szegeznek a hátának. Attól megszelídül. Gong, majd szétnyílik a második függöny.

Az SS-örök a helyükön. A krematórium kéménye lángol. Auschwitz üzemel. Halkan az álomdal kezdődik. Álom népe, álmok gyermeke stb. A boncterem bejáratánál Robi ül a lépcsőn, mellette II. Belügyi Biztos. A boncteremben dr. Adler ikrek fényképeit vetíti magának hatalmas vászonra: először mint élő személyeket, aztán már csak a csontvázakat. Mussfeld jön, dr. M. írásos utasítását nyújtja át Adlernek.

DR. ADLER

Az írást olvasva, döbbsenten. Nem lehetséges! Ez nem lehetséges, Oberscharführer!

MUSSFELD

Minden lehetséges!

DR. ADLER

A hétezer-hétszázhetvenhetes? A boncsegéd fia? A százados úr pszichiátriai kutatásainak kísérleti alanya?

MUSSFELD

Három kérdés: három kérdőjel az ön számára, doktor. Én csak parancsot ismerek, nem kérdőjeleket.

DR. ADLER

Szólnom kell Manó úrnak... az apjának. Kérjen kihallgatást a Hauptsturmführertől.

MUSSFELD

Nem kérhet. Birkenaubába rendelték át néhány napra!

DR. ADLER

Tévesen írták a számot.

MUSSFELD

Ellenőrizhetjük.

DR. ADLER

Kérem! Alázattal kérem: szíveskedjék ellenőrizni.

Mussfeld kilép a boncterem elé Robihoz.

A fiú felugrik katonásan. Megtört már. Csupa riadalom.

Mellette II. Belügyi Biztos.

MUSSFELD

Lágerszámod?

ROBI

Hétezer-hétszázhetvenhét.

MUSSFELD

Mutasd!

A fiú felgyúri karján az inget.

MUSSFELD

Mesés szám. Gyerünk! II. *Belügyi Biztoshoz*. Abtreden!

A biztos ijedten elhúzódik. Mussfeld és Robi belépnek a krematórium ajtaján. Csönd. Valahol a tábori zenekar üstdobosa gyakorol. Az üstdob éles hangja, majd Robi kiáltása.

ROBI

Apám! Édesapám!

Mussfeld pisztolyának hangja. A szokásos tarkón lövés. A sonderesdal foszlányai, majd újból Adlert látjuk a boncteremben. Egy boncolás jegyzőkönyvét írja. Az idő múlását jelző órakongatás.

MUSSFELD

Jön kissé pityókosan. Doktor! Fejfájás ellen adjon valamit.

DR. ADLER

Mitől fáj a feje, Oberscharführer? *Orvosságot vétet be vele.*

MUSSFELD

Maguktól. Maguk miatt.

DR. ADLER

?

MUSSFELD

Uram, akit személyesen nem ismerek, az más. Teljesítem a parancsot, és umgelegt. De ha ismerem már, ahogy ezt a kölyköt is ismertem, mindenféle emberi dolognak vagyok kitéve. Fáj a fejem. Mit mutatott a boncolás?

DR. ADLER

Nagyon enyhe fejlődési rendellenességet: a jobb oldali tizedik borda libegését, a *costa decima fluctuanst*. Ez a borda normális esetekben fixálva van. A libegés fejlődési rendellenesség a gerincoszlop caudális, farokcsonti irányában.

MUSSFELD

Szóval degenerált. Jó szeme van a Hauptsturmführernek. Ezekre nincs más orvosság, csak az én hatmilliméteresem. Umgelegt!

DR. ADLER

Fáj még a feje, törzsőrmester úr?

MUSSFELD

Főleg egy dolog miatt. *Ihr werdet bald alles krepieren, nacher aber kommen wir!** Együtt pusztulunk veletek.

DR. ADLER

Sajnálom, Oberscharführer.

MUSSFELD

Annyi különbséggel, hogy a csontjaink nem kerülnek benzinfürdőbe, meg oda... a ládádba. *Nevetve el.* Danke.

Manó jön, hóna alatt irattartó. Dr. M. ajtaján kopog.

DR. ADLER

A százados úr ma senkit sem fogad.

MANÓ

Csak egy pillanatra zavarnám. Hoztam a följegyzéseimet.

DR. ADLER

Miről, drága jó Manó úr?

MANÓ

Már-már ábítatosan. Álmodok, Robi fiam tegnapi álmai.

DR. ADLER

A tegnapiak?

MANÓ

Kissé zavarban a hazugságtól. Nagyon érdekesek.

DR. ADLER

Tegnapiak.

MANÓ

Hogy úgy mondjam: frissek, ropogósak, kalácsillatúak.

Dr. Adler nem meri bevallani Manónak a valót.

DR. ADLER

Jöjjön, kolléga úr. Igyunk meg egy teát az étkezőben.

MANÓ

Később fogad vajon?

DR. ADLER

Nem tudom.

MANÓ

Egy kerek hétig hiányoztam, és hogy úgy mondjam: felgyűltek az álomadosságaim. *Kis göcögő nevetés.*

DR. ADLER

Törleszteni kell.

MANÓ

A pszichiáter... Glanz úr nem reklamálta a följegyzéseimet?

DR. ADLER

Bizonytalanul. Nem... De talán igen.

MANÓ

Szólhatna ön egy jó szót Glanz úrnál az érdekünkben.

DR. ADLER

?

MANÓ

Hogy a két gyerek látomásaiban találjon minél érdekesebb összefüggéseket. Egybefonódó motívumokat...

DR. ADLER

Igen.

MANÓ

Én ugyanis csak Robi fiamról készítek följegyzéseket. Krisztinával néha napokig nem találkozom, a százados

előkelő helyen tartja, be sem engednek hozzá az SS-őrök.

DR. ADLER

Krisztina álmait ő tartja számon.

MANÓ

Csak attól félek, hogy megszakadt a párhuzam és a folyamatosság, az ikrek ikerálmainak láncolata... hogy úgy mondjam: ez a drága anyag, amiből az életünk készül, azazhogytart még...

DR. ADLER

Igen. A párhuzam könnyen megszakadhat.

MANÓ

Kivált, hogy míg oda voltam Birkenauban, reggelenként nem kereshettem fel a fiamat. Most azonban bőségesen törleszték. Valóságos álomzáporról adhatok jelentést. Képzelve, doktor úr, Robika valóban trombitás lett Theresienstadtban.

DR. ADLER

Álmában.

MANÓ

Csakis. Mert valóságosan ugyebár... Az is egy álom! Az álmok álma. Haj, Theresienstadt!

DR. ADLER

Mikor álmodta ezt a gyerek?

MANÓ

Bizonytalanul. Tegnap éjszaka.

DR. ADLER

Már-már elmondja az igazat. Nem előbb?

MANÓ

Bevallom: köztünk maradjon, egy kicsit elébb hoztam a dátumot. *Suttogva.* Ezt a csekély módosítást megengedhetem magamnak. Nem csalás? Ugye, nem csalás?

DR. ADLER

Nem hinném. Tér és idő törvénye az álomra nem érvényes.

MANÓ

Az álom: maga a szabadság. Jól mondom?

DR. ADLER

Igyunk meg egy teát.

MANÓ

Miközben kijelölnek. A szabadságunk ugyan álom, és az álom maga a szabadság...

Színváltás. Pillanatnyi sötétség, az álomdal motívumai, majd dr. M. szobája kerül fénykörbe. Krisztina ingben a szőnyegen ül, dr. M. a díványon fekszik ingujjban, csizmában. Az éjjeliszekrényen ital, abból kortyint néha. A falon Krisztina felnagyított aktképe az ikertanulmányok orvosi jelzései.

DR. M.

Harsány kacagás után. Azt mondod, hogy álmodban a vőlegényed voltam?

KRISZTINA

Igen.

DR. M.

Zsidó voltam? És pajeszem is volt? És körülmetélt voltam?

Újabb nevetés.

KRISZTINA

Nem tudom.

DR. M.

És nászéjszakánk is volt?

KRISZTINA

Riadtan. Nem... nem volt.

DR. M.

Jer csak közelebb. *Fölemelkedik.*

Krisztina a rabszolgánők kényszerengedelmességével cselekszik.

DR. M.

Egy mozdulattal letépi róla az inget. Ilyesmi nem volt?

KRISZTINA

Nem.

DR. M.

Ilyen mamlasz vőlegény voltam én? Csupán csak a hajaddal játszadoztam? *Önmaga költőiségét ironizálva.* E kék zuhataggal.

KRISZTINA

Rengeteg időzített bombához való hajszál.

DR. M.

Ilyet egy kislánynak nem illik mondani. És főleg nem szabad. Különben megkérdem: kitől hallottad ezt?

KRISZTINA

Sonderesek mondták.

DR. M.

Sonderesek. Majd gondoskodom róla, hogy bombákról ne beszéljess velük. És egyáltalán ne tárgyalj a filiszteusaiddal.

KRISZTINA

Miért tetszik engem filiszteusnak nevezni?

DR. M.

Hát nem ők küldtek téged Delilaként Sámson ágyába?

KRISZTINA

Nem. Nem. Tessék megengedni, hogy felöltözzem.

DR. M.

Menyasszonyt álmódtál. Menyasszonyi ruhát hozattam neked.

KRISZTINA

Fölvehetem?

DR. M.

Látni akarlak benne, filiszteusok leánya.

Krisztina kérdően néz körül. Dr. M. ujja intésével a szekrényhez irányítja. A lány gyorsan öltözni kezd. Dr. M. is segíti.

DR. M.

Gyönyörű leszel, Delila. Mondd csak, mi történt Sámsonnal?

KRISZTINA

Riadtan. Nem tudom... Levágták a haját...

DR. M.

Szigorúan. Pontosán akarom hallani!

KRISZTINA

És történt azután, hogy Sámson megszeretett egy asszonyt a Szórák völgyében, akinek neve Delila volt.

DR. M.

Úgy! És tovább!

KRISZTINA

Rosszat sejtve, egyre növekvő riadalommal. És felmenének hozzá a filiszteusok fejedelmei, és mondának néki: kérdezd ki őt, és tudd meg, miben áll az ő nagy ereje, és miképpen vehetünk rajta erőt, hogy megköttözzük...

DR. M.

Köttözzük!

KRISZTINA

És megkínozzuk őt...

DR. M.

Megkínozzuk őt... Tovább!

KRISZTINA

És mikor látta Delila, hogy Sámson kitárta volna előtte egész szívét, elküldötte és elhívata a filiszteusok fejedelmeit, és ezt izené: jöjjetek fel ez egyszer, mert ő kitárta nékem egész szívét. És felmentek őhöz a filiszteusok fejedelmei...

DR. M.

Fölmentek. Úgy bizony. És mit csináltak? Mondd!

KRISZTINA

És elaltatta őt az ő térdein és előhívott egy férfiút, és lenyíratta az ő fejének hét fonatékát, és kezdé őt kínozni. És eltávozott tőle az ő ereje.

DR. M.

Eltávozott az ereje! Úgy bizony! Mert Sámson ostoba volt. Engem is annak tekintesz?

KRISZTINA

Nem, nem! Nem.

DR. M.

De menyasszonyként engem zsidónak álmodtál. Hogy merted?

Csend.

KRISZTINA

Bocsánatot kérek.

DR. M.

Újra ölébe vonja. Elragadtak az álmaid. És tovább?

KRISZTINA

Őn azt mondta nekem: menjünk el a gyöngyház csatomért oda, ahol sírnak a fák. Föld alatti harangok szóltak, azoknak a hangja után mentünk, és ott voltunk anyám udvarán, pitypangos fűvön egy nagy zöld sátor alatt. Ott volt apám, anyám, Robi testvérem és a rabbi.

DR. M.

A rabbi. És kettőnket összeadott!

KRISZTINA

Kristálypohárból bort ittunk. Ősi szokás szerint a poharat a földhöz kellett verni.

DR. M.

Ó!

KRISZTINA

És ahogy fölemeltem a poharat, anyám arcát pillantottam meg benne.

Az álomdal zenéje.

DR. M.

A kristálypohárban!

KRISZTINA

A hangját is hallottam, a törött üveg hangján szólt hozzám: Ne verjél földhöz engem, Krisztina, hagyjál meg engem a te poharadban. Akkor őn azt mondta: Hände hoch!

DR. M.

Neveletlenség.

KRISZTINA

Fölemeltem a két kezem, a poharat elejtettem, anyám után néztem, fénykarika lett belőle, szökkenve gurult a sárga agyagdombokon, és futottam utána, sírtam, kiáltottam: Anyám, ó, anyám! Miért nem maradtál meg az én poharamban? Anyám, édesanyám, miért nem hagytál meg engem a te poharadban?

DR. M.

Én meg zsidó voltam! Zsidó vőlegény!

KRISZTINA

Hová lett anyám a fürdőből? Tessék megmondani! *Sír.*

DR. M.

És fölébredt Sámson álmából, és mondá: Kiszabadulok most is, mint máskor, csak megrázom magam!

KRISZTINA

Anyám, édesanyám! Miért nem hagytál meg engem a te poharadban?

DR. M.

Mert örök asszonyi cselvetéshez folyamodott a filiszteusok lánya: a méhével indított ravasz támadást.

KRISZTINA

Tessék megengedni, hogy fölkutassam anyámat! Az ön lelke nem sivatag.

DR. M.

Zsidó voltam. Júdea fia! Jahve gyermeke! Zsidó ikrek apja!

KRISZTINA

Kimenőlevelet tessék adni nekem, hogy megkeressem édesanyámat.

DR. M.

A választott nép fia voltam! Benősültem a választott népbe! És megkeressük anyósomat! És mamának fogom szólítani! És bemutatom a Vezérnek! A Führer boldog lesz!

KRISZTINA

Egy passierscheint tessék adni nekem, hogy megkeressem édesanyámat!

DR. M.

Iszík. A napba öltözött asszony várandós volt, és vajúdva kiáltozott, miközben feltűnt az égen a jel: a tűzvörös sárkány, amelynek hét feje és tíz szarva volt.

KRISZTINA

A törött üveg hangján szólt hozzám: Ne verjél engem a földhöz, Krisztina! Egy passierscheint tessék nekem adni... csak néhány órára.

DR. M.

Hét feje, tíz szarva! Az én zsidó fattyaim formája és elképesztő ábrázata a fajkeveredésben.

KRISZTINA

Egy passierscheint tessék adni, százados úr...

DR. M.

Kiáltva. Ne bőgj!

Csend.

DR. M.

Miért titkolod azt, hogy terhes vagy?

KRISZTINA

?

DR. M.

Miért a nőgyógyászmától kell énnekem erről értesülnöm?

KRISZTINA

Bocsánatát kérem, százados úr... Tessék nekem megbocsátani... A napba öltözött asszony várandós volt, és vajúdva kiáltozott az égre. Rettegett az emberektől... egyedül az Istentől remélt megértést...

DR. M.

Csönget és kiált.

DR. M.

Mussfeld! Mussfeld! *Krisztinához.* Mosd le a könnyed!

Krisztina be gyorsan a fürdőszobába. Mussfeld jön, szalutál.

MUSSELD

Százados úr parancsára megjelentem.

DR. M.

Gyorsan firkantott írásos utasítást nyújt át. A kislány egy passierscheint kap – saját könyörgésére.

MUSSFELD

El kell kísérenem, százados úr?

DR. M.

Egyedül nem mehet.

MUSSFELD

A szomszédos barakkba?

DR. M.

Valamivel messzibbre.

MUSSFELD

A szokásos hat órára?

DR. M.

Valamivel hosszabb időre. Zur Sektion.

MUSSFELD

Megértettem. Umgelegt.

Krisztina lép ki.

DR. M.

Arcon csókolja. Amit kértél: a passierschein a kísérőd kezében, Delila.

KRISZTINA

Gyanútlanul. Köszönöm, százados úr. Az ön lelke nem sivatag.

A nászinduló hangjai. Krisztina Mussfeld karján lépdél boldogan, hogy anyja keresésére indulhat. A láger női zenekara kíséri őket. Mussfeld Krisztinával belép a krematórium ajtaján, a zenekar tovább halad lassan. Aztán lövés hangja, majd csönd. Nagy csönd. És aztán megszólalnak a fegyverek. A sonderlázadás kezdődik, az első felvonásban már jelzett módon. A jelenet megrendezéséhez dr. Nyiszli Miklós Orvos voltam Auschwitzban című könyve a következő támpontokat nyújtja: „A jelt a kitérésre az I. krematóriumból adják kézi villanylámpával a II.-nak, az továbbítja a III.-nak, az pedig a IV.-nek... Körülbelül húsz percig dolgozunk így csendben, amikor iszonyú robbanás reszkettet meg a levegőt. Utána sűrű géppisztolyropogás... A harmadik krema óriási, vörös cserepes teteje a gerendaszerkezettel együtt kinyílik, óriási tűzcsóva és fekete füst száll a magasba... a boncterem ajtaja előtt géppisztoly kattog... Szíriának riasztó bűgása hallatszik Auschwitz I. és Auschwitz II. felől... Nyolc-tíz teberautó érkezését figyelem az ablakon keresztül... fél zászlóaljnyi SS-katona ugrik le róluk, s fejlődik rajvonalba a drótkerítés előtt... A sonderkommandó hatalmába kerítette az I. krematóriumot, az ablakokból lő, és dobálja a kézigránátokat a kapu előtt felvonuló SS-rajvonra... Több SS-katonát látok sebesülten vagy holtan összeszni... Elővezetnek negyven-ötven betanított vérebet... Hatalmas burrákiáltás rászaga meg az épületet, és a kommandó a krematórium épületének hátsó ajtóin kitért. Közben állandóan tüzel az őrlánc vonalán álló SS-ekre, s az előre átvágott drótkerítésen keresztül a Visztula kanyarja felé veszi menekülése útját. Ekként tűzharc keletkezik az SS és a menekülők között... a fegyverropogásba beleszólnak az őrtornyok nehéz gépfegyverei...

Talán tíz percig sem tartott, és elcsendesedett minden... Egy tízes SS-csoport a boncterembe hatolt. Reánk tartott fegyverrel közrefogtak bennünket... az udvarra kísérték, ahol arccal a földre parancsoltak... Fekszünk mozdulatlanul, puskaagglyal ütlegelnek, sűrű szitkok között csizmájukkal rugdadják fejünket, hátunkat... Érzem a vér melegét, amint fejemen, arcomon végigsúrog...” Folyik tehát a sonderesek küzdelme az SS-örökkel, amint azt az első felvonásban jeleztük. A sondereseknek egy csapatával Robi jön, majd szembefordul velük, két karját kitérja.

ROBI

Bajtársak! Bajtársak! Álljon meg a játék! Egy percet szenteljünk csupán az életnek. Velem ugyan nem fogtok a Visztulánál találkozni, mert a csontjaimat sürgős hadianyagként szállítják Berlinbe, ám a lelkem, az itt van még... a lelkem szólni kíván... Nem Jahvéhoz, hanem földi istenekhez...

A sonderesek megtorpannak. Zavarodottság. A sűgő hangja: „Adler doktor és Manó jön.” II. Belügyi Biztos Robi mellé ugrik.

ROBI

Kegyelmi kérvényét előrántva. Elnök úr! Elnök úr! Excellenciádnak tudnia kellene...

II. BELÜGYI B.

A darab nyelvezetéhez igazodva. Häftling! Häftling! Fogd be a pofádat!

SŰGŐ

Doktor Adler és Manó jön!

ROBI

Excellenciádnak tudnia kellene, hogy tavasz tavaszra jön, és én futórózsaként benövök lassan a börtön ablakán.

A sűgő felnyitja a sűgőlyuk kupoláját, körülnéz, majd gyorsan visszahúzódik, a kupolát is leengedve.

II. BELÜGYI B.

Ruhe! Ruhe! Te nyomorult! Ráveti magát, cipelné kifelé a színpadról.

ROBI

Mondjátok helyettem, bajtársak! Szóljatok helyettem!

SONDERESEK

Kórusban. Tavasz tavaszra jön, s én futórózsaként benövök lassan a börtön ablakán.

II. BELÜGYI B.

Heraus! Hoffmann! Heraus! És ti is fogjátok ott be a pofátokat!

SONDERESEK

Tavasz tavaszra jön, s én futórózsaként benövök lassan a börtön ablakán.

A színpad két oldalán egy pillanatra föltűnik dr. M., Manó, dr. Adler, Zénó, a segédrendező és Krisztina. Ekkora zűrzavarra senki sem számított. Robi kiszabadítja magát a belügyi biztos kezéből, és a kérvényét lobogtatva lerohan a színpadról, a nézőtéren át igyekszik a kijárat felé, ahonnan a díszpáholy felé vezet a lépcső.

ROBI

Excellenciádnak tudnia kellene, hogy tavasz tavaszra jön, s én futórózsaként benövök lassan a börtön ablakán. Nem akarok, nem akarok börtönbe kerülni!

II. BELÜGYI B.

Utánveti magát és közben a pisztolyát is előrántja. Őrség! Őrség! Ne hagyjátok! Egy őrült merénylő! Egy őrült merénylő! Pisztoly van nála!

Eltűnnek mindketten a színházterem kijáratán. A hirtelen támadt csendben lövés dördül.

ROBI HANGJA

Apám! Édesapám!

SÚGÓ

Doktor Adler és Manó jön.

A sonderesek megkövülten figyelnek a lövés irányába. Doktor Adler és Manó jön.

DR. ADLER

A Visztulánál találkozunk. Igyekezzék, kolléga úr!

MANÓ

Nem mehetek. A gyermekem. Tomi fiamat, Robi fiamat meglőtték...

SÚGÓ

Nem látom sehhol a fiamat, a lányomat.

DR. ADLER

A fiát ne keresse, kolléga úr! És ne adjon róla álmjelentést. A holtak nem álmodnak.

MANÓ

Az én fiam nem lehet halott.

SÚGÓ

Mit beszél ön? Mit beszél, doktor úr?

Manó pillanatokig habozik: szaladjon-e a kijáratához, ahol a fiára lőttek. Jól tudja: a színpadi játék repülőutazás; kiszállni nem lehet, csak együtt zuhanni a géppel. Mégis otthagyja partnerét, kereszttülszalad a színen. A színházi bejárat felől mentőautó szirénája hallik.

DR. ADLER

Manó után kiáltva. Kriegsmaterial! Akarja látni? A csontvázát akarja látni?

MANÓ

Viszafordultában. Az élő arcát akarom látni! A fiam arcát akarom látni!

DR. ADLER

Jöjjön, Manó úr, az isten szerelmére.

Zavar. A sonderesek egyike találja föl magát. A sonderesdalt kezdi énekelni. Halk kórus. Manó megáll az éneklő sonderesek előtt. Csönd.

MANÓ

Eltaposták a futórózsát is.

DR. ADLER

Jöjjön, Manó úr, az isten szerelmére!

MANÓ

Nem! Nem! A fiamat kell számon kérnem!

DR. ADLER

Maga megőrült! Erőszakosan cipeli kifelé Manót. Örült ember! Örült!

Közben a sonderesek csapatai elzúdulnak a szégesdrót kerítések felé. Dr. M. szobájában csöng a telefon. Mussfeld jön dr. M. oldalán. Kiáltozva magányos sonderes szalad át a színen. Mussfeld utánaló.

MUSSELD

Kutyák! Rühös kutyák! Majd megmutatom én nektek a zsidók istenét!

DR. M.

Mélyseges csalódással. Nézd meg, mi lett az orvosaimmal. Adlerrel mindenekelőtt, és a boncsegéddel.

MUSSELD

Igenis, százados úr! *Robantában.* Lázadó kutyák! Bolsevista férgek!

DR. M.

Belép a szobájába, cseng a telefon, fölveszi a kagylót. Igen, semmi bajom, nem voltam itt. A teljes sonderkommandó fellázadt. Nyolcszázhatvan ember! Igen, ez már szervezkedés volt. Nem tudom. A halál tudata járt és szervezkedett köztük. *Nevet.* Jól mondod, Thomas! Szervusz, Thomas. *Leteszi a kagylót.*

Manó jön, kezében pisztoly.

DR. M.

Mi van, Manócska?

MANÓ

Hände hoch!

DR. M.

No nézd a felkelésben megkésett boncsholgát! Eltanulja papagájként a parancsszavainkat. Hogy mondtad, Häftling?

MANÓ

Két kézre fogja a pisztolyt. Hände hoch!

DR. M.

Hände hoch! Újabb álomboltockát nyitottál, Manó? És jutányos áron rám sóznád az álmodat, hogy erős vagy, hős, sonderes lázadó?

MANÓ

Még egyszer mondom, százados úr: föl a kezekkel!

DR. M.

Kurta nevetéssel. Sokért nem adnád, ugye, hogy ezt a látványt magaddal vidd Jahvéna a túlvilágra? Boldogan mesélnéd neki.

MANÓ

A fiamnak mesélném, százados úr. Akit ön megsemmisített.

DR. M.

Nagyon érdekes degenerált csontjai voltak. Adler rég kifőzte már, és te még mindig hordtad ide nekem az álmaid. Ez volt az egyezségünk, Manó? Élő álmokra szolt, nem hullalátomásra, kis hazudozó zsidócskám.

MANÓ

Hände hoch!

Első trombitaszó.

DR. M.

Hallgasd csak! Elkéstem! Hóstettekről szeretnél mesélni mégis odafönn? Adonájnak?

MANÓ

A fiamnak, százados úr. Tudom, gyöngé vigasz és nagyon csekély elégtétel. Hände hoch!

Második trombitaszó.

MANÓ

Krisztina lányomat kérem iderendelni.

DR. M.

Fölemelt kezekkel? Micsoda stratégia. *Nevet.*

Harmadik trombitaszó.

DR. M.

Az utolsó trombitaszó, te víziós emberke. Nézz csak körül. Minden ő, minden gépfegyver a helyén. Minden a régi helyére kerül. Egyedül te kerülsz új, szokatlan állapotba.

Vezényszavak. SS-őrök sorakozásának hangjai. Manó aggodalom nélkül hallgatózik körbe.

DR. M.

És minden folytatódik. Es geht immer weiter, weiter, weiter. *S látván, hogy Manó nem teszi le a pisztolyt.* És most: Hände hoch! Cserebere!

MANÓ

Hauptsturmführer-igazgató úr! Ön egyszerre két fiamat semmisítette meg.

DR. M.

E pillanattól kezdve hol zavarodottan, hol sikeresebben replikázzik Manó rögtönzött szövegére. Mit beszélsz, Häftling?

MANÓ

Ön kifőzette Robi fiam csontjait, és följelentette Tomi fiamat a Belügyi Biztonsági Hivatalnál.

DR. M.

Neked csak egy fiad van, Häftling!

MANÓ

Kettő volt, igazgató úr!

DR. M.

Ordítva, hogy észbez térítse partnerét. Hauptsturmführer! Nem igazgató!

SÚGÓ

Látod, így is megy ez: pisztoly nélkül is.

DR. M.

A sűgő felé pillant, a szöveget nem mondja, mert Manó nem tette le a pisztolyt.

MANÓ

Két fiam volt, igazgató úr! Egy valóságos és egy, akit a képzeletem hozott vissza Auschwitz hamujából. Egyiket ön megölette, a másikat följelentette, képzelt merénylőként gyilkosok kezére juttatta.

SÚGÓ

Tudod jól, hogy tudományos kutatások végett jöttem...

DR. M.

Tudod jól, hogy tudományos kutatások végett jöttem ide. Én nem gyilkolok! Csak azt vizsgálom, amit a háború legyilkol. Engedd le szépen a kis kezed, Manó! Utóvégre munkatársak vagyunk. Ugye, kis Manó?

MANÓ

Nem tetszik engem is agyonlövetni?

DR. M.

Te sem akartál engem.

SÚGÓ

Nem. Észre tetszett venni, hogy én csak...?

MANÓ

Nem. De most már igen! Az emlékeim képzelet szülte gyermekét könnyű volt életre keltenem, uram! Az emlékeink ideje: az Isten végtelen ideje. De véges és keserves az idő, amit az én egyetlen és valóságos fiamnak adhattam. Ön följelentette, és talán megsemmisítette.

SÚGÓ

Nem csak. Hanem annál többre merészkedtél.

DR. M.

A sügött szöveg helyett. Összevissza beszélsz, Häftling!

MANÓ

Mert Isten csak arra emlékezhet, amit ő maga cselekszik: amiben, uram, nem osztozunk vele, mert nincs módunk a cselekvésre. Velünk minden csak megesik. A mi emlékezetünk, uram, csak arra szorul, amit mások velünk s rajtunk elkövetnek! A hátunkon táncolva, szívünk minden titkát, rezdületét lesve, és minden szavunkat, gondolatunkat felboncolva, titkos mérget kutatva bennünk... a rejtett értelmet.

DR. M.

Dramát írtál, Häftling! Ahhoz tartsd magad!

MANÓ

Így minősül a kegyelmi kérvény merénylőtté! Merénylőtté az állati félelem intézményesített kereteiben. Keretlegények bűzös lelkiismeretében...

DR. M.

Mutasd csak, mutasd a fogad fehérjét, Häftling! Hol a régi Hoffmann Juliusz tebenned?

MANÓ

Ahol e pillanatban az én drága Tomi fiam! Élet és a halál között! Egyenes következményeként a gyanútlan, ostoba világba küldött, hazug képeslapjainknak: Ich bin gesund, und es geht mir gut! Jól vagyunk, sőt boldogok vagyunk!

DR. M.

A fejemhez vágod, amit nem mertél megírni?

MANÓ

Amit nem hagytak megírni! De tudom már...

DR. M.

Mit tudsz, te lázadó Häftling?

MANÓ

Hogy Auschwitz után nincs versírás! Auschwitz után a drámát sem írni kell: hanem megakadályozni! Elhárítani!

DR. M.

A fiad módjára? Kerítésekön üvölni a törvényes rend ellen?

MANÓ

Üvölni – a törvénytelenység haláltánca ellen, följelentve minden pillanatban a följelentőket!

DR. M.

Hol és kinél, Häftling? Hoffmann úr! Az ellenségeinknél? Az angol plutokrata barátaidnál?

MANÓ

Önnön gyanútlanágunknál, az önáltatás, az éjjel-nappali megalkuvás szentséges fórumán, igazgató úr. Hogy ne kérdezzem újból: hová lett, mivé lett a fiam, kezében egy ártatlan kegyelmi kérvénnyel?!

DR. M.

Megérdemelt helyére jutott, Häftling! A merénylők sorsára jutott!

MANÓ

Merénylő! Merénylet! Hát van még ártatlanság, jogos kíváncsi, félszeg ellentmondás, egyetlen bátortalan tagadószócska, amitől nem retteg az égig érő, földig szakadó rettegés? Egy börtönablakon benövő futórózsa: merénylő? A csörgőjét bömbölve rázó gyermek: összeesküvő?

DR. M.

Ne tőlem kérdezd, Häftling! Hände hoch!

Manó rálő. Az igazgató összeesik. Manó döbbenet bámulja, azután a játékpisztolyt tudott fegyverre mered.

DR. M.

Mit tettél, Häftling? Juliusz!

MANÓ

Százados úr! Hauptsturmführer! A tizenkettedik sonderkommandót megsemmisítették. Önnek most csengetnie és kiáltani kell. Oberscharführer Mussfeld jelenése következik. Önnek most parancsot kell adnia, hogy engem Mussfeld tarkón lőjön... hogy mikroszkóp alatt lássa a szívemet... a Häftling-szívet, amely ártatlan... *Erős kiáltással.* Mussfeld! *Közben csenget is.* Oberscharführer Mussfeld!

MANÓ

Újból élesíteni próbálja Aurélt. Százados úr! A játékunk nem ért véget. A mi kis álomkommandónk befejezte pályafutását, de önnek még elmondatlan parancsszavai vannak... *A véres kezét látva.* Én uram, istenem! Mit tettél velem? *A belépő Mussfeldhez.* Mentőt! Mentőt hívjon, Mussfeld!

MUSSFELD

Mentőt! Gyorsan kirohan.

MANÓ

A pisztolyra bámul, majd másodszor is elsüti a színtalakat irányába. Üvegcsörömpölés. A fegyvert elejti.

MANÓ

Aurél! Aurél! Egy pillanatra nyisd föl bár a szemed. Én vagyok itt, Juliusz. A bocsánatodat akarom kérni, Aurél! Áldatlan vitába szálltam veled... meggyőzni akartalak... nem megölni... doktor Morsnak szántam a lövést... a Hauptsturmführernek. Neked csak a szavaimat szántam... A pisztoly nem érv. Jól tudom én ezt, Aurél... A lövöldözés nem érvelés...

Két SS-őr szalad be, és viszik ki az élettelennek látszó igazgatót. A függöny lassan kezd összemenni. Juliusz belekapaszkodik, úgy mondja majd a szövegét.

MANÓ

A terem felé. Emberek! Jó emberek! Mindannyian tanúim vagytok... Láthattatok... hallhattatok... részemről mindez csak játék volt... *Múló színgörccsel küszködve.* Bocsánat... A szívem... amiről azt kellett volna még mondanom doktor Morsnak, hogy parányi remény él benne a halál haláláról... De most már nincs partnerem, aki meghallgasson... Magyarázatom sincs arra, ami történt. Tanúm a kellékes, a belügyi biztos úr, aki mindent ellenőrzött... Tizenhárom játékpisztolyt csináltattam... Tizenhárom fegyverutánezatot egy emlékküzdelemhez... ami nem ért véget... És amiben vétséget követtem el... csöppnyi módosítást a dráma cselekményében... a cenzúra tudta nélkül... Önkényesen... Az indulat... és a kétségbeesettség... Mert szegény szerencsétlenül járt fiam... Mélyen tisztelt Elnök úr...

A színpad sarkán I. Belügyi Biztos jelenik meg a rendőrrel.

MANÓ

Várjon még, biztos úr! Várjon azzal a bilincssel! Csak egy szóra még! *Dühösen.* Ne húzzátok rám a függönyt! Ne akarjátok itt eltemetni!

A döbbenettől ocsúdott színészek Manó mögött sorakoznak. Az ő látomásában ez a halálából megtért tizenkettedik sonderkommandó... túlvilági csapat vérfoltos fehérben az emlékezés gyertyafényében. Az álomdal hangjai.

MANÓ

Bocsássatok meg nekem, bajtársak. Bocsásson meg a halálból megtért és halálban megfogyatkozott Sonderkommandó.

Nem mehettem veletek, nem juthattunk el a szabadító Visztuláig. Nem mentem... A Szavak megváltó erejében bíztam, mivel úgy gondoltam: ha bilincsből is az ember: a szárnyas szó isteni erejű. Hát nem az! Nem! Az lehetett a próféták szájából, de mostani állapotunkban a pusztá Szó: hiú remény!

Andalítás! Önáltatás!

Az álomdal hangjai.

Andalítás! Önáltatás!

Drámát írtam, bajtársak, s a dráma szavakból készül. Áldott legyen a tegnapi szó és átkozott... igen! – átkozott a szabadulásnak ígébe vetett reménye, miközben a cselekvést az Istenre hagyjuk, aki most is azzal van elfoglalva, hogy nem törődik velünk. Nem törődik, vagy talán csak mélységesen csalódott a tehetetlenségünk láttán. Sír az Isten lelke a siralmas szolgágnak láttán. Akkor tehát, ha nem sajnáljuk eléggé magunkat, szánjuk meg az Istent bánatában! Jelezzük bár, hogy nem várunk mindent Őtőle, hiszen láthattatok: csoda társul hozzánk a cselekvés halvány szándékának esetén is. Mert sírgödörbe hordott álmaimban sem gondoltam volna, hogy mi rejlik bennünk, gyáva Häftlingekben... Mit hordoz egy parányi mozdulat, amely felrúgja bennünk a félelem hivatását, a folyamatos rettenetes gyalázatát... Elnök úr! Excellenciádnak tudnia kellene...

ZÉNÓ

Aki közben a közlebe került. Hagyd az Elnök elvtársat! Nincs és nem volt jelen az előadásunkon, csak holnap tisztel meg bennünket.

MANÓ

Miért mondtátok akkor...?

ZÉNÓ

Mert nekünk is így mondták. Különben is mindegy! Az Elnök és az Isten akkor is jelen van, ha történetesen nincs jelen. *El.*

MANÓ

Szégyen és gyalázat! De távollétében is megkérdem excellenciádat – mert számtalan füle van itt köztünk: miként kerüljük el a cselekvést, amely tengerválasztó csodát művelt pásztorbotként a Mózes kezében?! És miként őrizzük tovább ártatlanságunkat, ha játékegyverek közé valóságosan gyilkoló pisztolyok keverednek – és nem tudjuk: mi okból, mi végett. De mit szölk bajtársaim a drámaszerző gyötrő kételyéhez: bármi történt is, szégyen borítsa orcánkat! Ott tartunk már, hogy vakmerőn lázadó fiainkkal együtt az élettelen tárgyak is ránk pirítanak. Játékaink is elunták a pusztá játék értelmetlenségét, s megvetőn néznek ránk. Szégyen és gyalázat! Szégyen és gyalázat! Tomi fiam, drága gyermekem, veled mondom – vagy talán már csak helyetted –, de nem! Nem! Veled mondom: szégyen és gyalázat. *Sír:* Szégyen... szégyen... szégyen és gyalázat...

Lassú függöny.

Jegyzet

A gyulai ősbemutatóhoz kötődve az alábbi jegyzet első négy fejezete íródott, de Sütő András kérésére akkor még ezt is csak töredékesen adhattuk közre a műsorfüzetben.

Olyan ember számára, akit sosem deportáltak, és csak turistaként fordult meg Auschwitzban: honnan a mersz e dráma megírásához? Elegendő-e hozzá emlékirat-búvárlás és empátia? Segíthet-e a képzelet, mely az emberi lét iszonyataiban ugyancsak megmártózott gazdáját mindig képes a mások bőrében is meghordozni?

E kérdésekre érvényes választ csak maga a dráma adhat. Hiába mondanám ugyanis, hogy az írói képzelet – ha igazán írói: a lényegére szűrt valóság.

Mert Auschwitz túl van a képzelet határán.

Iszonyata még azokban sem lehet teljes, akik foglyai voltak. Kínokat, halálnemeket, elképzelhetetlen borzalmakat SS-őrök, falak, szögesdrót kerítések választottak el egymástól.

Auschwitz – minden rémségével – négymillió halott szempárba fagyott.

Arról, ami történt, a leghitelesebben ők szólhatnak – együtt. De mert nem szólhatnak: az élők kötelessége beszélni.

A halál jégmezejének sarki utazójaként indultam el hőseim nyomában – újabb hírt hozni a megsemmisültekről.

Gyötrelmes út volt.

Magányos és már-már kilátástalan a tévelygésben.

Halál-Antarktisz jégbe dermedt végtelenségében nem csupán az fenyegeti az utazót, hogy a végcél magaslatán ott lobog már számos Amundsen zászlaja; ennél is riasztóbbnak mutatkozik a visszaút, a végső jelentés lehetősége: íme, emberek, akik a lelkiismeret Auschwitz-Antarktisi expedícióját kísérik figyelemmel: a fekete hómezőkön át, sarki éjszakába veszett barátok emlékével e roppant utat Scott kapitányként magam is megjártam, de kétséges, hogy hozzátok visszatalálok-e.

Tomboló viharban, jégfalak közé szorultán rója sorait a vándor.

Emberek, várlak benneteket!

*

Bármily különösnek is tűnik föl: a szülőfalu küldött értem mentőosztatot. Személyes emléket Auschwitz irodalmához; felhajtó erőként borzongató élményt a képzelet szárnya alá.

Így nem csupán azokat faggathattam éveken át, akik a haláltáborokból élve menekültek meg; felidézhettem azok arcát is, aiktől zsidó mivoltuk miatt gyermekkoromban búcsúznom kellett.

Manó úrtól és gyermekeitől.

Antonescu Romániájában.

Csendőrök hajtották ki őket a házukból s az álomboltockszából, amely álomban is, áruban is mesésen szegény volt. Nem marhavagon: csak lovas szekerecske vitte őket kényszerlakhelyre Torda városába. A legkisebb Manó lányka – talán tizenkét éves lehetett – megölelt és

megcsókolt engem. A messzi utazás izalmában égő arcán sánccmarti játékaik, közös tavaszok isten-tehénkéinek pöttyös emlékeit láttam.

Többé nem találkoztunk.

Ama háborús nyári napon csendőr árnyékából néztünk magunk is a Manó család után.

Mint Európának majd minden népe.

S miként a magyar is.

Ez utóbbinak mostanság fanatikusan gyűlölködő elmék magát a hitleri náciizmust is a nyakába sóznak, kollektív felelősséget hangoztatva megint.

Népek kollektív degeneráltságának vádjával jött létre Auschwitz is.

Én pedig arra emlékszem, hogy az elhurcolt kamarási boltost és családját magyarok s románok egyként megkönnyeztük.

*

A különös után jöjjön a hihetetlen: Pusztakamaráson 1945 kora tavaszán sonderesek is voltunk. A többes elsőt apám és rokonaim nevében használom. Mert ha történetesen otthon vagyok s nem Kolozsvárott a Református Kollégiumban, a kamarási magyar lakossággal együtt az őrmester engem is kirendel a Sós-kút völgyébe – hullahordó sonderesnek, kizárólagos magyar kommandóba a háromnegyedrészt román ajkú szülőfaluban.

Büntetésként.

Mivel a sós-kút-völgyi zsidóirtás magyar csendőrök műve volt.

„Egyszóval a magyarok a begyemben vannak – fejezte be elbeszélését Vodicka, az öreg árkász, mire Svejek megjegyezte: – Nem minden magyar tehet arról, hogy magyar.”

Őrmesterünk, az idő tájt még az antoneszkánus rendszer csendőri maradékeként, mintha Svejeknek kétes értékű megállapításával szállott volna vitába: igenis, mindenki felelős azért, hogy magyar! Ők fogják a föld alól kikaparni és egybehordani a sós-kúti zsidó tömegsír hulláit.

Azt már nem tehetette meg, hogy feladatának végeztével a kis sondereskommandót tarkón löje és elhamvassza.

Nem rajta múltott.

Bukarestben és országszerte már munkástüntetésekben morajlott a nép hangja, új, demokratikus kormányt követelve.

*

Megjártam Halál-Antarktisz hősivatagjait, és nem csupán a kegyeletes emlékezés emberi kötelességével.

Múlt, jelen és jövődimenziójának szorításában: az élőkre, mai sorsukra vetett figyelemmel is.

Aggodalommal tehát.

Auschwitz tanulsága a földgolyó számos pontján ebek harmincadjára jutott, akár Hirosimáé. A fajtság és az erő megszállottjai oly feledékenyek, mint a természet. Auschwitz bestialitásáról szólva eresztik szabadon újból a nemzeti előítéletek véreibeit s a vér mítoszát, mely nem tűri trónján az Észet, közelében a Mászást, lételeme lévén: a türelmetlenség és a felsőbbrendűség tudata. Ennek küszöbéről már csak egy ugrásnyira lapul s vár meghirdetésre a másodrendű népek, polgárok fölöslegességének elve. Minden kezdetben ott szunnyad a vég is. Épp ezért: emlékebe vonult népiértől szólni, s az emberiséget újból fenyegető ordas eszmékről hallgatni: önámítás.

Unokának mellénykét kötögető gyanútlanág – Auschwitz felé tartó halálvonaton.

*

Kész a dráma.

Kezdődik hát a komédiája. Míg színpadra jut, az ifjú szerző beleőszül, az öregből aggastyán lesz, párt- és állami szamarakkal vitázva reszketőssé háborodik.

Föltéve, hogy jó ez a dráma.

Mert ha fércmű, ha szocialista-realista, amilyent maga az államelnök követelt az írótól legutóbb is, midőn a kukoricavetés sűrűségét ugyancsak megszabta; ha tehát úgy hazudik a valóságról, hogy neki lehet támaszkodni; ha emberi fájdalom helyett állatian boldog hősöket ábrázol, és ilyenformán az államvallássá tébolyult román nemzeti dicsőség korteseként butítja nézőit: nyert ügye van. A hivatal heurékával fogadja.

Mármost: hogy milyen ez az én drámám, szerzőként meg nem mondhatom. Csak abban vagyok bizonyos, hogy olvastán az illetékesek újból hümmögetni fognak, kiguvadt szemmel a nyakukat fogják tekergetni. „Meglátjuk, mit szólnak odafönt.” Az *odafönt* pedig azt jelenti, hogy az engedélyezés végett fölterjesztett színdarabokat nyakkendőskultúrböllérek teszik-veszik, nyálazzák hónapokon, sőt éveken át, berezletlen figyelvén a kettesnek hívott kabinet irányába: vajon, reggelre kelve, Elena asszonynak mifajta újabb nézeti támadtak az irodalomról.

*

Néhány héttel később.

Egyetlen magyar irodalmi folyóiratunk, az *Igaz Szó* a közlést nem vállalja. A helyi színház illetékesei így vélekednek: ők műsorra tűznék, de Bukarest nem engedélyezi. Ezt sem. Korábban az *Advent a Hargitán, Kalandozások Ibajcsuhajdiában* című munkáimat sem engedélyezte. Hasonló választ kapok a kolozsvári és sepsiszentgyörgyi magyar színházról is. Mondják, hogy közben valaki a drámát máris följelentette. Mert, ugye, nemcsak embereket lehet följelenteni. Mint hírlík, szolgálatos besúgóink egyike arra figyelmeztette a pártközpontot, hogy színdarabom személyében támadja a köztársaság elnökét.

Sorsa tehát meg van pecsételve. Mármint a drámáé.

Egyetlen útja marad: a járhatatlan. Azazhogya: a törvénytelen. Ugyanis cenzúrázatlan kézirat külföldre juttatása törvényileg tiltott. A belügyi tiszt, aki szellemi életünk – halálunk – politikai „tisztaságára” felügyel, már ki tudja, hányadszor figyelmeztet a szigorú paragrafusra. „Eltársak, ne játsszunk a törvényell!”

Nem játszunk.

Megvetjük.

A Gyulai Várszínház kérésére a drámát kijuttatom Magyarországra. Hogy miként, hosszadalmas lenne elmesélni. Megyei fő-fő kultúrfelügyelőnk hívat, s kérdi: hogyan jutott ki külföldre ez az ön munkája? Mondom: engedje meg, hogy először magam is kérdezzek valamit. Tessék. Nos, nemzetközi kötelezettségeinek alapján a román posta garantálja-e a levéltitkot? Természetesen, fülletni gyakorlottan a felügyelő. Ha ez így van, mondom, akkor a kézirataimat természetesen postán szoktam kijuttatni külföldre.

Kultúránk baktere bátorságot vesz, s kérdi:

– És ha nincs így? Ha postánk a levéltitkot nem garantálja?

– Ha nincs így, és nem garantálja, akkor nyilván másként szoktam eljárni. Hogy miként? Elmesélem rögvest, ha ön kijelenti, hogy Romániában a levéltitokra nincs garancia.

Fejcsóválás, kurta kacagás.

– Ezt nem jelenthetem ki.

– Akkor tehát nincs miről mesélnem.

Hazugságainak egérfogójából a felügyelő üveges szemmel bámult utánam.

*

Akkor történt ez, mikor a posta levélcenzorai – a levélelcsípők, ahogy Kálvin idején Genfben mondották volt – már el is unták a nekem szóló vagy általam küldött borítékok felbontását s félretételét. Nevem láttán egyenest a papírhalomba irányították, ahonnan ismeretlen jóakaróm időnként meglepett engem egy-egy paksaméta irománnyal. Így értesülhettem arról, hogy ez-amaz ide-amoda meghívott valamely nyugati országból.

*

Havasi Istvánnak és Marton Lászlónak köszönhetem, hogy az itthon mindenütt elutasított *Az álomkommandó*t végül a Gyulai Várszínház, majd a budapesti Vígszínház mutatta be Sík Ferenc rendezésében. A gyulai előadásra nem mehettem el. Útlelél híján a Vígszínház premierjén nem lehettem jelen. Munkámat felkaroló barátaimat csak közel egy év múltán ölelhettem át őszinte hálával és nagyrabecsüléssel. Miközben itthon az újabb gondolati kihágásért dúltak-fúltak az ordas indulatok. A Román Jogvédő Iroda egyre-másra küldözgette Budapestre a tiltakozó leveleket. Akár az *Advent a Hargitán* színrevitelekor, most is a dráma azonnali betiltását követelték. A román kultúrpolitika irányítói ezúttal sem tagadták meg ama felfogásukat, miszerint az író testestül-lelkestül, minden gondolatával az állam tulajdona. Miként a jobbágy volt a pallosjoggal rendelkező földesúré.

Hát ez is elmúlt.

*

Most, hogy e sorokat írom, 1990. február 16-án, *Az álomkommandó* már megszólalt német nyelven is Aachenben. Ugyancsak Sík Ferenc rendezte. Sajnálom, hogy nem lehetek ott mellette. Nem oszthatom meg vele és a színészekkel a kockázat nyugtalanságát, a reményt s a kétséget: vajon megnyílik-e közös mondandónk előtt a német közönség szíve s elméje?

A Látó 1990 márciusában – az Alföld 1987. 6., Süttő András 60. születésnapját köszöntő számában való első közlés után – újra megjelentette a darabot, a szerző további jegyzeteit is közreadva.

A dráma itt közölt szövege 1992 szeptemberében véglegesült a marosvásárhelyi bemutatóra. Főként az utolsó jelenete módosult sokat, de ennek előtte már az aacheni előadásra Manó darabzáró monológja is átforgalmazott az Alföld-beli közléshez képest.

Az 1991. október 19-i marosvásárhelyi bemutató alkalmából született az alábbi levél:

Jó estét, kedves közönség!

Régtől fogva tudjuk: rendelt ideje van a szólásnak, és ideje a hallgatásnak.

Szóltam is, amíg lehetett, hallgattam is, amikor cenzorok és a szellemnek vámtisztjei elnémítottak.

Tragikus, áldozati sorsra jutott városunk színházában is hallgatásra kényszerültem.

Hadd tegyem hozzá: ez nem a színház bűne, hanem azoké, akik odakint és odafönt valahol a színház, a drámaírás, általában a művészet felügyelőinek, sőt fegyőreinek vélték magukat.

Így tehát hosszadalmas távollét után köszöntöm újból a Nagyérdeműt, színpadi munkáim mindenkori pártolóinak sokaságát, tragikus sorsra jutott városunk hűséges magyar közönségét.

Boldog vagyok, hogy az itthoni kényszerhallgatás keserves évei után újból együtt lehetek azokkal, akiknek sorsa – sorsommal együtt – a mai estén színre kerülő drámámat ihlette.

Talán nem önáltatás, hogy drámáim időszerűsége nem múlt el létrejöttének történelmi idejével. Nem múlhatott el, mert a mindennapos jelenség – mint például az emberi szabadság lábbal tiprása – nem föltétlenül napi jelenség. Mi több: korszakok jönnek és mennek – a megáláztatás pedig marad, a sovén gyűlölet tartósan garázdálkodik. Meddig vajon? *Az álomkommandó* erre a kérdésre is választ keres kényszerű megalkuvások, véres lázadások, álmok és remények örök hullámozásában.

Marosvásárhely, 1991 szeptemberében

[[Digitális Irodalmi Akadémia](#)]